

ANKARAD, 2023; 4(7): 269-307	ankaradergisi06@gmail.com
e-ISSN: 2717-9052	DOI: 10.53838/ankarad.1294174

Araştırma Makalesi / Research Article

**DONANMA CEMİYETİ EDİRNE ŞUBESİ VE
FAALİYETLERİ (1909-1912)**

Ayşe ZAMACI*

Öz: Donanma Cemiyeti 19 Temmuz 1909 tarihinde İstanbul'da kurulan ve Osmanlı donanmasını güçlendirmeyi amaçlayan bir derektir. Çalışmamızın konusunu, Donanma Cemiyeti'nin Edirne vilayetinde açılan merkez ve tali şubelerinin 1909-1912 yılları arasındaki faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu tarih aralığı, Donanma Cemiyeti Edirne Şubesi'nin açılışından Balkan Savaşları'na kadar olan süreci içermektedir. Süreç içerisinde, Edirne'deki farklı toplumsal kesimler, uyguladıkları çeşitli metotlarla cemiyete aynı ve nakdi bağış toplamaya gayret etmişlerdir. Çalışmamıza dair veriler, kısmen arşiv belgelerinden, ağırlıklı olarak dönemin yerel ve ulusal basımından ve mevcut literatürden elde edilmiştir. Sonuç olarak söz konusu faaliyet yılları arasında şubenin, Donanma Cemiyeti yararına hem Osmanlı donanmasını güçlendirmeye yönelik hem de Osmanlı hava kuvvetlerinin oluşumuna yönelik ciddi katkılarda bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Donanma Cemiyeti, Edirne, Donanma, Bağış, Tayyare İanesi.

**EDİRNE BRANCH OF THE OTTOMAN NAVY
LEAGUE AND ITS ACTIVITIES (1909-1912)**

Abstract: The Navy League is an institution that was established in Istanbul on 19 July 1909 and aimed to reinforce the Ottoman navy. The topic of our study is the 1909-1912 activities of the main branch and sub-branches of the Navy League that were opened in the Ottoman province of Edirne. This period covers the process from the opening of the Edirne Branch of the Navy League to the Balkan Wars. Within the process, different segments of society in Edirne endeavored to collect in-kind and cash donations through a variety of methods. The data of our study were obtained, in part, from archival documents and, mostly, from local and national media of the period and the relevant literature. In conclusion, it was discerned that, in support of the Navy League, the Edirne Branch made serious

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, EDİRNE.
aysezamaci@trakya.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-1241-9293.

contributions both to the reinforcement of the Ottoman navy and to the creation of the Ottoman air force in the above years.

Key Words: Navy League, Edirne, Navy, Donation, Donation for Aeroplanes.

Extended Abstract

The Navy League is an organization that was established in Istanbul, the Ottoman capital, on 19 July 1909 and targeted to reinforce the navy by supplying the Ottoman Army with battleships. Aspiring to reach this target with the help of donations collected from the Ottoman people, the league opened branches also in Ottoman provinces soon afterward to penetrate relatively small settlement units. Thus, more people would be included in the societal cooperation sought to be established to support the Ottoman Navy. The date of establishment of the Edirne branch, which is the topic of our study, is stated as 30 September 1909 in historical records. However, the information that a branch of the league was opened in Edirne was shared in the local media of Edirne province only one week after the establishment of the league in Istanbul. This branch formed by certain names from notables, civilian and military authorities of Edirne was set up in the administrative building of Yeni Edirne (New Edirne) newspaper. On 30 September 1909, the first established committee was dissolved along with the establishment of a new branch under the presidency of Adil Bey, the governor of Edirne province.

The Navy League is an institution that played a part in Ottoman societal life and performed activities in support of the Ottoman Navy for 10 years from 1909 to 1919. Even if the Edirne branch of the league continued to be in service during the World War I years, its service years from its establishment to the Balkan Wars were solely addressed in our study as addressing the entire period during which the branch was in service would be an effort considerably exceeding the scope of an article. The activities performed by the branch until the onset of the First Balkan War were narrated in the study, and hence, our study came to an end with the process when branch activities ground to a halt due to the impact of the First Balkan War and the ensuing occupation. The branch activities returning to life after the Balkan Wars and the liberation of Edirne from occupation were reserved for another study.

The central district of Edirne province and its townships, Üsküdar, Ada, Çöke, and Havsa, each had a branch of the Navy League. Outside the central district of Edirne province, the branches of the league were opened in the sub-districts of Ortaköy, Cısr-i Ergene, Cısr-i Mustafa Paşa, Kırcaali, and Dimetoka and their townships as well. Besides, in Tekfurdağı, Dedeğaç, Kırkkilise, Gelibolu, and Gümülcine districts of Edirne

province and their sub-districts and townships, the Navy League completed its organizational work and began to collect donations in support of the Ottoman Navy.

In the donation collection process, donations came from every segment of society in support of the Navy League. Soldiers and civil servants serving within the borders of the province, as well as women, students, peasants, and tradesmen, made in-kind and cash donations for the purchase of new battleships to be included in the Ottoman Navy. Soldiers and civil servants became the two significant segments of society that provided the Edirne branch of the Navy League with cash revenues. Soon after the league got organized in Edirne, both soldiers and civil servants began to support the Ottoman Navy with donations deducted from their salaries at certain rates. It was also discerned that these segments of society donated their one-month salaries totally to the Ottoman Navy just as they donated these salary deductions in 12 monthly installments. Women collected donations for the league through commissions that they established, and also, students and tradesmen performed activities contributing to the donation collection process. As well as making cash donations to the league, peasants donated cereals to the Ottoman Navy or planted seeds on their lands to make donations in the harvest season in support of the Ottoman Navy.

By using various methods to collect donations, it was ensured that every person would be involved in the battleship purchase campaign in proportion to his/her financial power. Theater and cinema shows organized in public spaces came at the top of these methods. Ticket sales made on the occasion of these shows were recorded as revenues of the Navy League. Also, through additional activities such as auctions held in such sort of crowded public spaces, the revenues of the Navy League further increased. Conventional or non-conventional sports competitions arranged in support of the Ottoman Navy were also among the organizations where donations were collected via ticket sales. Sales by auction had a significant use in converting in-kind donations into cash. The auctioned objects were being sold to the highest bidder, and the revenue obtained from the sale was being delivered to the league. It was discerned that, in particular, coffee house operators of Edirne used this method frequently, and sometimes, objects with high financial values, and, most of the time, ordinary objects were sold via auction. It was also discerned that not only the coffee house operators but also soldiers, civil servants, and students occasionally collected donations by using this method. Money for sacrificial animals and pelts of these animals collected with chests placed or circulated in public spaces during the Eid Al-Adha can be listed as other revenue items of the league.

Even if the Navy League was established to reinforce the Ottoman Navy of the period, it is an organization that also made valuable efforts to establish an aircraft fleet in the Ottoman Army. Particularly, the donations for campaigns initiated in 1912 for the purchase of new warplanes for the army were collected via bank accounts opened by the Navy League. Both the main branch of the league in Istanbul and its sub-branches in the Ottoman provinces extensively supported these campaigns. Likewise, the Edirne branch of the league made cash contributions to the purchase of warplanes for the army, and several segments of society in Edirne participated in the warplane purchase campaign.

Giriş

Asıl adı Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti olan Donanma Cemiyeti, 19 Temmuz 1909 tarihinde, Etibba-yı Mülkiye Kulübü'nde toplanan 28 kişinin girişimleriyle, başkent İstanbul'da kurulmuş bir cemiyettir. Cemiyetin amacı nizamnamesininin 2. maddesinde şu şekilde açıklanmıştır: “*Donanma Cemiyeti Osmanlı Devleti'nin büyük devletler arasındaki yerini muhafaza, umumî menfaatleri ve ticarî münasebetlerini temin için, ihtiyacımıza göre, bir deniz kuvveti meydana getirmek maksadıyla kurulmuştur. Bu maksadın gerçekleşmesi için maddî ve manevî her türlü tedbire ve meşru vasıtaya başvurmakla yükümlüdür*”. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra devletin en önemli meselelerinden biri, Osmanlı Devleti'nin yeni ve kuvvetli bir donanmaya sahip olmasıydı. 1909 yılında donanmanın Karadeniz'de gerçekleştirdiği başarısız manevra ve Sultan Mehmet Reşat'ın huzurunda yaptığı geçit resmi, mevcut gemilerin harap ve perişan hâlini gözler önüne sermişti. Bu üzücü durum, dikkatleri Osmanlı donanması üzerine çekmiş ve kısa zamanda kamuoyunda donanmanın yenilenmesi için çeşitli yardım faaliyetlerinin başlamasına neden olmuştu. İşte bu faaliyetler Donanma Cemiyeti'nin temelini oluşturmuştur.¹

1909 yılında kurulan Donanma Cemiyeti'nin 1919 yılı başında, önce Bahriye Nezareti'ne ilhak edilmesine, taşınır ve taşınmaz mallarına bu nezaretçe el koyulmasına karar verilmiştir.² Ardından bundan vazgeçilerek cemiyetin feshedildiği ve tüm mal varlığının hazineye devredileceği

¹ Selahittin Özçelik, *Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 8-9, 12-13, 15.

² BOA, *MV.*, 214/50 (29 Rebiülahir 1337/1 Şubat 1919 tarihli Meclis-i Vükela kararı); BOA, *DUİT*, 116/25 (4 Cemaziyelevvel 1337/5 Şubat 1919 tarihli Meclis-i Mahsus kararı ve 7 Cemaziyelevvel 1337/8 Şubat 1919 tarihli İrade-i Seniyye).

açıklanmıştır.³ Faaliyette bulunduğu bu 10 yıllık süreçte Osmanlı ordusu menfaatine önemli hizmetlerde bulunan cemiyet, oldukça etkin ve yaygın bağış toplama kampanyaları yürütmüştür. Merkezi İstanbul'da bulunan cemiyet, kısa zamanda taşrada da şubeler açarak, geniş bir teşkilatlanma ağına sahip olmuştur. Çalışma konumuz olan Edirne vilayetindeki merkez şubesi 30 Eylül 1909 tarihinde Edirne Valisi Adil Bey'in başkanlığında teşekkül etmiştir.⁴ Ancak bu tarihten yaklaşık iki ay öncesinde vilayette bu şubenin bir öncülünün oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Edirne'den yayın yapmakta olan *Yeni Edirne* gazetesinin 26 Temmuz 1909 tarihli nüshasında söz konusu şubenin kuruluşu şu şekilde bildirilmiştir: “*Bahriyyemizin ihyâsı, satvet-i sâbıkasının îâdesi için pâ-yı tahtında teşkîl olunan cem'îyyete imtisâlen şehrimizde dahi bir şü'be te'sîs etmiştir. İşbu muâvenet-i milliyye cem'îyyeti a'zâları eşrâfdan Nazmî, Şevket, Dilâver, Sâlih, Mehmed Paşazâde İbrâhim beylerle Umûr-ı Ecnebiyye Müdürü Rober Mizrahi, İstînâf Reîsi Celâl ve Jandarma Kumandanı Hilmî beyler ve mu'teberândan İstevan Satosyan, Deâvî Vekîli Kostaki Halkesyadi, İpsotko (?) efendilerdir. Cem'îyyet ketebeliğini vilâyet maiyyet me'mûrlarından Neyyir Mustafâ Bey îfâ edecektir. Cem'îyyetin sûret-i teşekkülü vilâyete de resmen arz ve ihbâr edilmiştir.*”⁵ Hatta aynı gazetenin 15 Ağustos tarihli nüshasında, cemiyetin bir diğer şubesinin Dimetoka'da teşekkül ettiği bildirilmiştir.⁶ Cemiyetin Edirne'deki bu ilk şubesi *Yeni Edirne* gazetesinin idarehanesinde tesis edilmiştir.⁷ Dolayısıyla cemiyetin azaları arasında ismi sayılan Şevket, muhtemelen ilgili gazetenin kurucusu ve imtiyaz sahibi olan Mustafa Şevket Bey olmalıdır.

Donanmaya yardım amacıyla oluşturulan bu ilk örgütlenmeden sonra *Yeni Edirne* gazetesinde, donanmanın ve donanmaya yardım etmenin önemine ilişkin iki makale yayımlanmıştır. Muhiddin imzasıyla yayımlanan

³ BOA, *MV.*, 214/105 (19 Cemaziyelahir 1337/22 Mart 1919 tarihli Meclis-i Vükela kararı); BOA, *MV.* 250/84 (29 Cemaziyelahir 1337/1 Nisan 1919 tarihli Meclis-i Mahsus kararı).

⁴ Nurşen Gök, *Donanma Cemiyeti'nin Anadolu'da Örgütlenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 208; “Donanma-i Osmani İlane-i Milliye Cemiyeti'nden”, *Yeni Edirne*, nr. 456, 9 Şubat 1326/22 Şubat 1911, s. 3.

⁵ “Muavenet-i Milliye Cemiyeti”, *Yeni Edirne*, nr. 247, 13 Temmuz 1325/26 Temmuz 1909, s. 4.

⁶ “Havadis-i Muhtelifi -Edirne-”, *Yeni Edirne*, nr. 261, 2 Ağustos 1325/15 Ağustos 1909, s. 4.

⁷ “-Yeni Edirne-”, *Yeni Edirne*, nr. 263, 4 Ağustos 1325/17 Ağustos 1909, s. 2.

makalelerden ilki, 17 Ağustos 1909 tarihlidir. Bu makalede; bir zamanlar Hint denizlerine kadar kuvvetini hissettiren Osmanlı donanmasına, şimdiki hâliyle kanaat etmenin mümkün olamayacağı, hele Osmanlı sahillerinin genişlik ve uzunluğu göz önüne alındığında mevcut donanmayla yetinilemeyeceği ifade edilmiştir. Her şeyi devlet hazinesinden beklemek düşüncesinin artık hükmü geçmiştir. Dolayısıyla yeni ve güçlü bir donanma tesisi için lazım gelen fedakârlıkta bulunmak gerekmektedir. Meydana getirilecek donanma halkın olacağı gibi ondan kaynaklanan zafer ve iftihar da yine halkın olacaktır. Bunun için büyük ve ölçsüz fedakârlıklar da gerekmemektedir. Edirneliler teşkil edilecek bir komisyon aracılığıyla iane toplamaya başlamalıdır, hatta toplanan paralarla alınacak zırhlı gemiye “Edirne” ismi verilmelidir.⁸ İlkinden iki gün sonra, 19 Ağustos 1909 tarihinde yayımlanan ikinci makalede; Suriye vilayetinde “Suriye” adıyla inşa ettirilecek bir zırhlı için iane toplamaya başlandığı haber verilmiştir. Güçlü bir donanma için sadece zırhlı gemilere ihtiyaç olmadığı, bunun yanı sıra kruvazör, torpido ve torpillerin de lazım olduğu, Edirne vilayetinin hiç olmazsa bunlardan bir kıta satın alarak yine “Edirne” ismini verebileceği belirtilmiştir. Her vilayet kendi adına birer kıta harp gemisi meydana getirilmesi için mesai harcasa, bir iki sene zarfında donanmaya 30 kadar harp gemisi katılmış olur ki bu da oldukça önemli bir donanma anlamına gelecektir.⁹ Aynı gazete ilerleyen süreçte de okuyucularını donanmaya bağış yapmaya teşvik eden yazılar yayımlamaya devam etmiştir.

30 Eylül 1909 tarihinde Donanma Cemiyeti Edirne Merkez Şubesi'nin kurulmasından sonra, Osmanlı donanması yararına yardım toplamak üzere bir iane komisyonu oluşturulmuştur. *Tanin* gazetesinin 10 Ekim 1909 tarihli haberine göre; bu komisyon, Belediye Reisi Fuad ve eşraftan Hamdi beyler ile Mevlevi Şeyhi Selahaddin, Alay Müftüsü Fahreddin, Telgraf Memuru Yasef, tüccardan Yu(o?)de Eskinazi, Estefan Tevlosyan ve Esonko(?) Vevasilaki efendilerden meydana gelmekteydi. Yaklaşan Ramazan Bayramı'nın yardım toplamak için iyi bir fırsat olduğunu düşünen komisyon, bayram namazı kılınacak her camiye bu işle görevli birer memur göndermeye ve cami kapılarına seccade sermek suretiyle iane toplamaya karar vermiştir.¹⁰ *Yeni Edirne* gazetesi bu komisyonun

⁸ Muhiddin, “Kuvve-i Bahriyye-i Osmaniye”, *Yeni Edirne*, nr. 263, 4 Ağustos 1325/17 Ağustos 1909, s. 1-2.

⁹ Muhiddin, “Donanmamızın Arzu-yı Tealisi”, *Yeni Edirne*, nr. 265, 6 Ağustos 1325/19 Ağustos 1909, s. 3.

¹⁰ Gök, *a.g.t.*, s. 208; “Donanma İçin”, *Tanin*, nr. 398, 27 Eylül 1325/10 Ekim 1909, s. 2.

başkanlığının Alay Müftüsü Fahreddin Efendi'ye tevdi edildiğini yazmıştır. Ayrıca yeni oluşturulan iane-i milliye heyetiyle birlikte eskisinin dağıldığını, bununla birlikte birincilik şerefının kendisinde kaldığını bildirmiştir.¹¹ Şu hâlde 1909 yılının temmuz ayında Edirne'de Donanma Cemiyeti'nin bir şubesinin oluşturulduğu, ancak 30 Eylül'de Edirne valisinin başkanlığında oluşturulan yeni şube ile birlikte eskisinin varlığının son bulduğu anlaşılmaktadır.

Cemiyetin faaliyetlerine esas teşkil eden ve 4 Kasım 1909 tarihinde onaylanan Donanma Cemiyeti Nizamname-i Esasisi¹², iane talimatıyla birlikte şubelere gönderilmiştir. Ancak Edirne vilayetine gönderilen nizamname ve talimat, mevcut liva ve kazaların sayısına nispetle yeterli gelmemiştir.¹³ Bunun üzerine daha önce gönderilen 20 nüshaya ek olarak 15 nüsha daha evrak gönderilmiştir.¹⁴ Ayrıca yirmişer adet Rumca ve Bulgarca nizamname nüshası da vilayetten talep edilmiştir.¹⁵

1911 yılında cemiyetin Edirne Şubesi'nin reisi, aynı zamanda Edirne Belediye Reisi olan Fuat Bey, müdürü ise emekli asker Receb Efendi'dir. Azalar Edirne Belediye azasından Dilaver Bey, Şeyh Selahaddin Efendi, Tüccar Kasım Efendi, Redif Yüzbaşı Asaf Efendi, İhsan Efendi, Yodo İstifari Efendi, Takovar Kuyumciyan Efendi ve Vasiliki Efendi'dir. 1912 yılında seçilen idare heyetinin reis ve reis yardımcısı Edirne eşrafından Hamdi ve Şevket beylerdir. Azalar ise askeriyeden emekli Hüsametdin Bey, Edirne ulemasından Hacı Hafız Abdullah Efendi, Levazım 2. Şube Müdürlüğü'nden emekli Tahir Efendi, Rum milleti ileri gelenlerinden Hıristaki Efendi, Ermeni milleti ileri gelenlerinden İstapan Tatosyan, Musevi milleti ileri gelenlerinden Yakov Halkon Efendi ve Bulgar milleti ileri gelenlerinden Maniçov Efendi'dir.¹⁶

Edirne merkeziyle birlikte merkeze bağlı Üsküdar, Ada, Çöke ve Havsa nahiyelerinde birer donanma şubesi açılmıştır. Merkez kazası dışında Ortaköy, Cisir-i Ergene, Cisir-i Mustafa Paşa, Kırcaali ve Dimetoka kazaları ve bu kazalara bağlı nahiyelerde de şubeler mevcuttu. Edirne vilayetine bağlı Tekfurdağı, Dedeoğaç, Kırkkilise, Gelibolu ve Gümülcine

¹¹ "Vilayet Havadisı", *Yeni Edirne*, nr. 269, 24 Eylül 1325/7 Ekim 1909, s. 3.

¹² Özçelik, *a.g.e.*, s. 15; Gök, *a.g.t.*, s. 17.

¹³ BOA, *DH.MUİ.*, 7/22 (Edirne Valisi Adil imzasıyla Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 23 Teşrin-i sani 1325/6 Aralık 1909 tarihli telgraf).

¹⁴ BOA, *DH.MUİ.*, 7/22 (Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye Dairesi'nden Edirne vilayetine gönderilen 24 Teşrin-i sani 1325/7 Aralık 1909 tarihli cevap).

¹⁵ Gök, *a.g.t.*, s. 17.

¹⁶ Özçelik, *a.g.e.*, s. 91.

sancaklarının merkezinde ve merkeze bağlı kazalarda da cemiyete ait şubelerin açılmış olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Tekfurdağı'nın Çorlu, Hayrabolu ve Malkara kazalarında, Dedeoğaç'ın Aynos ve Sofulu kazalarında, Kırkkilise'nin Ahtapolu, Babaeski, Tınova, Lülebergos, Midye, Vize ve Pınarhisar kazalarında, Gelibolu'nun Keşan, Şarköy, Mürefte ve Eceabad kazalarında, Gümülcine'nin Ahiçelebi, Sultanyeri, İskeçe, Eğridere ve Darıdere kazalarında ve bu kazalara bağlı nahiyelerde Donanma Cemiyeti teşkilatlanmasını tamamlamış bulunmaktaydı.¹⁷

Osmanlı donanmasını güçlendirmek için yapılan iane toplama çalışmaları özellikle Drama kazasında başarılı olmuş ve burada orta büyüklükte bir kruvazör alınabilecek miktarda bağış toplanmıştır.¹⁸ Dahiliye Nezareti, Edirne vilayetine gönderdiği bir telgrafla, Drama'yı örnek göstererek, Gümülcine sancağının iştiraki hâlinde İskeçe ahalisinin de senelik on bin lira yardımda bulunmayı taahhüt edebileceğini ifade etmiştir.¹⁹ Valinin verdiği cevapta, tıpkı Drama'da olduğu gibi mebus ve memurların bölge ahalisini teşvik etmeleri durumunda söz konusu taahhüt miktarının makul olduğu belirtilmiştir. Tütün mahsulüne konulacak ufak bir vergi ile bu miktarı toplamak mümkün olabilecektir.²⁰ Edirne Merkez Şubesi'nden mülhakata yapılan tebligatta, bütün vilayet ahalisinin bu hayırlı olaya teşviki noktasında çağrıda bulunulmuştur. Cevaben alınan telgraf ve yazılarda, vilayetteki mülki ve askerî memurların taksitle birer maaşlarını bağışladıkları, geri kalan ahalinin de mali güçleri oranında kampanyaya destek olma isteğinde oldukları belirtilmiştir. Dimetoka kazası ahali 12 taksitte ödenmek üzere, bir senelik emlak ve temettü vergileri oranında bir miktarı bağışlamışlardır. Dedeoğaç sancağında ise her köyde belirli bir yerin o köyün sakinleri tarafından el birliği ile ekilip biçilmesi sonucu alınacak mahsulden bağış parası ödenmesi fikri ortaya çıkmıştır. Vilayetin genelinde iane-i milliyeye katılım konusunda yoğun bir istek ve şevk

¹⁷ Gök, *a.g.t.*, s. 206-208.

¹⁸ Nadir Özbek eserinde bu bilgiyi verirken Drama kazasının Edirne vilayetine bağlı olduğunu belirtmektedir (Bkz. Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet Siyaset, İktidar ve Meşruiyet 1876-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 300). Halbuki burası Selanik vilayetine bağlı bir sancaktır. Bkz. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2017, s. 229; Nuri Akbayar, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 47.

¹⁹ Özbek, *a.g.e.*, s. 300; BOA, *DHMÜ.*, 7/21 (Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye Dairesi'nden Edirne vilayetine gönderilen 21 Kanun-ı evvel 1325/3 Ocak 1910 tarihli şifreli telgraf).

²⁰ Özbek, *a.g.e.*, s. 301; BOA, *DHMÜ.*, 7/21 (Edirne vilayetinden alınan 21 Kanun-ı evvel 1325/3 Ocak 1910 tarihli şifreli telgraf).

görülmektedir. Ahalinin rızası alınmak suretiyle, koza ve tütün mahsulünden alınacak %1 oranında bir para ile, zorlama olmaksızın vilayet halkından yeterli miktarda iane toplanabilecektir.²¹ Edirne vilayetinin donanma ianesine gösterdiği bu yoğun ilgi ve sarf ettiği çabalardan dolayı, Donanma Cemiyeti Genel Merkezi'nden Edirne Valisi Adil Bey'e bir teşekkür yazısı gönderilmiştir.²²

Bundan sonraki süreçte cemiyetin Edirne Şubesi hız kesmeden faaliyetlerine devam etmiş ve toplanan bağışlar peyderpey merkeze gönderilmiştir. Donanma-i Osmani Edirne İane Komisyonu tarafından, 13 Şubat 1910 tarihine kadar toplanan ve İstanbul'daki cemiyet merkezine gönderilen meblağ 623.909 kuruş 7 paradır.²³ 28 Şubat 1910 tarihli bir gazete ilanına göre 189.860 kuruş 36 para merkeze gönderilmiştir.²⁴ 12 Mart 1910 tarihinde, gönderilen 117.233 kuruş ile birlikte İstanbul'a gönderilen toplam miktar 930.936 kuruşa ulaşmıştır.²⁵ 17 Mart tarihi itibarıyla, gönderilen 38.596 kuruş 23 parayla birlikte yekûn 969.524 kuruşa yükselmiştir.²⁶ Bu rakam 8 Nisan 1910 tarihine kadar 1.189.037 kuruş 34 para²⁷, 18 Nisan'a kadar 1.658.731 kuruş 22 paraya yükselmiştir.²⁸ Donanma Cemiyeti'nden Edirne vilayetine gönderilen bir tahriratta, Edirnelilerin cemiyete gösterdiği ilgi ve yaptığı yardımlardan dolayı teşekkür edilerek yapılan bağışların makbuzları gönderilmiştir.²⁹

Edirne merkeze bağlı sancak, kaza ve nahiyelerdeki tali şubeler de donanma yararına nakdî bağış toplanması hususunda önemli katkılarda bulunmuşlardır. Edirne'ye bağlı Cisir-i Mustafa Paşa Şubesi 17 Ocak 1910 tarihinde teşekkül etmiştir. Şubenin kuruluşunu müteakip 10 ay zarfında topladığı gelirlere ait hesap aşağıdaki gibidir:

²¹ Gök, *a.g.t.*, s. 208-209; Özbek, *a.g.e.*, s. 301-302; BOA, *DH.MUİ.*, 7/21 (Edirne vilayetinden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 3 Kanun-ı sani 1325/16 Ocak 1910 tarihli tahrirat).

²² BOA, *HSDHADB*, 3/94 (Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisi'nden Edirne Valisi Adil Beyefendi'ye gönderilen 12 Kanun-ı sani 1325/25 Ocak 1910 tarihli tahrirat).

²³ "Vilayet Havadisı", *Yeni Edirne*, nr. 308, 1 Şubat 1325/14 Şubat 1910, s. 3

²⁴ "Vilayet Havadisı", *Yeni Edirne*, nr. 314, 15 Şubat 1325/28 Şubat 1910, s. 3.

²⁵ "Donanma-i Osmani İane Komisyonundan", *Yeni Edirne*, nr. 319, 27 Şubat 1325/12 Mart 1910, s. 3.

²⁶ *Yeni Edirne*, nr. 321, 4 Mart 1326/17 Mart 1910, s. 3.

²⁷ "İane", *Yeni Edirne*, nr. 330, 26 Mart 1326/8 Nisan 1910, s. 3.

²⁸ "İane Komisyonu", *Yeni Edirne*, nr. 336, 10 Nisan 1326/23 Nisan 1910, s. 2.

²⁹ *Yeni Edirne*, nr. 332, 1 Nisan 1326/14 Nisan 1910, s. 2.

Mülahazat	Yekûn-i varidat	
	Kuruş	Para
Taahhüdât-ı şehriyeden	24.731	26
İnanat-ı saireden	22.543	25
Kurban derileri esmanından	6.588	35
Edirne merkez şubesine vuku bulan irsalat meyanında fazla zuhur eden	2	38
Yekûn-i varidat	53.867	4

Yapılan masraflar toplam hasılatından çıkarıldıktan sonra kalan 48.193 kuruş 21 para, Cısır-i Mustafa Paşa'dan Edirne Merkez Şubesi'ne gönderilmiştir.³⁰ Darıdere kazası halkının, 1 Şubat 1910 tarihinden 13 Mart 1911 tarihine kadar topladığı donanma ianesinin miktarı 88.300 kuruş olmuştur.³¹ Donanma Cemiyeti Edirne Şubesi'ne en çok katkıda bulunan yerlerden bir tanesi İskeçe'dir. İskeçe'deki iane komisyonunun, muhtelif tarihlerde topladığı yardımların miktarı, 1910 yılı haziran ayı itibarıyla 753.357 kuruşa ulaşmıştır.³² İskeçe'de oturan Ermeni vatandaşlar da aralarında topladıkları 667 kuruşu komisyona vermişlerdir.³³ Yine burada farklı zamanlarda düzenlenen müzayedelerle de cemiyete nakdî bağış toplanmaya devam edilmiştir. Midye kazasında da memur ve ahalinin katıldığı bir seçimle, donanma iane komisyonu oluşturulmuştur. Müdde-i Umumi Muavini Avram Efendi, Posta ve Telgraf Müdürü Ziya Efendi, Meclis-i İdare Azası Nikfor Efendi, eşraftan Muma Yorgi ve Hatip İbrahim efendilerden oluşan bu komisyon derhal çalışmalarına başlamıştır.³⁴ Midye'deki memurlar, ahali, köylüler, tüccar ve çiftlik sahiplerinden muhtelif zamanlarda şubeye ayni ve nakdî yardımlar yapılmıştır. Havsa nahiyesinde de donanma için bir iane komisyonu oluşturulmuştur. Yaklaşık 7 aylık süreçte ahali ve memurlar bu komisyona 29.905 kuruş 5 para yardımda bulunmuşlardır. Havsa ahali harman zamanında hasılatı donanmaya ait olmak üzere 43 kile yulaf ekmiştir. Ayrıca komisyona Pavli köyü 23.786, Kayseri köyü 4.680, Hızırca köyü 4.990 ve Burunsuz köyü 2.242 kuruşluk yardımda bulunacaklarını taahhüt etmişlerdir.³⁵ 1910 yılı

³⁰ *Yeni Edirne*, nr. 433, 23 Teşrin-i sani 1326/6 Aralık 1910, s. 3-4.

³¹ "Erkam-ı Hamiyet", *Vatan*, nr. 66, 21 Nisan 1327/4 Mayıs 1911, s. 5.

³² "İskeçe İane-i Milliye Komisyonu'ndan", *Yeni Edirne*, nr. 364, 14 Haziran 1326/27 Haziran 1910, s. 3.

³³ "İskeçe Donanma-i Osmani İane Komisyonu'ndan", *Yeni Edirne*, nr. 402, 11 Eylül 1326/24 Eylül 1910, s. 3.

³⁴ "Asar-ı Gayret ve Hamiyet", *Yeni Edirne*, nr. 430, 16 Teşrin-i sani 1326/29 Kasım 1910, s. 3.

³⁵ "İane", *Yeni Edirne*, nr. 326, 15 Mart 1326/28 Mart 1910, s. 4.

mayıs ayı itibariyle Gümülcine sancağından donanma ianesi olarak gönderilen meblağ ise 146.348 kuruşa ulaşmıştır.³⁶

1911 yılı başlarında cemiyetin İstanbul'daki merkez müdürü tarafından Edirne'ye bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret kapsamında Edirne'ye bağlı Çorlu, Lülebergos, Babaeski ve Cısr-i Ergene şubeleri teftiş edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucu, 1911 yılı şubat ayına kadar Çorlu Şubesi'nden 88.880, Lülebergos Şubesi'nden 40.000, Babaeski Şubesi'nden 30.000 ve Cısr-i Ergene Şubesi'nden de 181.500 kuruş yardımda bulunduğu anlaşılmıştır. Ayrıca söz konusu şubelerdeki tahsil ve irsal hesaplarının gayet düzenli tutulduğu ve şube heyetlerinde görevli şahısların son derece gayretli çalışarak vatansever hizmetler yaptıkları ifade edilmiştir.³⁷

Kurulduğu 30 Eylül 1909 tarihinden 13 Şubat 1911 tarihine kadar sancak şubelerinden, Edirne merkez şubesine gelen iane miktarı aşağıdaki gibidir³⁸:

	Yekûn-i varidat	
	Kuruş	Para
Edirne Sancağı	1.753.576	12
Gümülcine Sancağı	1.365.514	28
Kırkkilise Sancağı	258.218	13
Dedeâğaç Sancağı	233.393	12
Tekfurdağı Sancağı	261.103	11
Gelibolu Sancağı	17.584	28
Yekûn	3.889.390	24

Donanma Cemiyeti'nin 1911 yılında yapılan kongresinde sunulan bir rapora göre Edirne, cemiyete en fazla yardımda bulunan şubelerden bir tanesidir.³⁹ Bunda, bir önceki yıl vilayetten toplanıp cemiyet merkezine gönderilen 3.420.827 kuruş 23 paralık meblağın etkisi büyük olmalıdır. Zira bu para, cemiyetin Edirne Merkez Şubesi'nin 1915'e kadarki süreçte topladığı en büyük yekûnu oluşturmaktadır. Donanma Cemiyeti Edirne Merkez Şubesi'nin kurulduğu 30 Eylül 1909 tarihinden 1915 senesi Eylül

³⁶ "Millî Donanma-i Osmani İane Komisyonu'ndan", *Yeni Edirne*, nr. 343, 26 Nisan 1326/9 Mayıs 1910, s. 4.

³⁷ "Muhterem Ahalimizin Gayret-i Vatanperveraneleri, Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden", *Yeni Edirne*, nr. 464, 9 Mart 1327/22 Mart 1911, s. 3.

³⁸ "Donanma-i Osmani İane-i Milliye Cemiyeti'nden", *Yeni Edirne*, nr. 456, 9 Şubat 1326/22 Şubat 1911, s. 3.

³⁹ Özçelik, *a.g.e.*, s. 210.

ayı ortalarına kadar, şubenin topladığı bağış miktarı ile yapılan masrafları gösteren tablo aşağıdaki gibidir⁴⁰:

Tarih	Nakdî gelir Kuruş-para	Senet geliri	Toplam	Maaş ve masraf	Merkeze gönderilen
1909	-	1.064.154,02	1.064.154,02	3.270,08	1.060.883,38
1910	3.454.033,15	7.355,20	3.461.388,35	40.561,13	3.420.827,23
1911	1.517.667,7	3.760	1.520.427,7	27.881,11	1.492.545,36
1912	263.597,35	22.694,10	286.292,5	14.184,5	272.108
1913	858.813,38	4.745,20	863.559,18	5.196,30	858.362,28
1914	1.398.129,5	-	1.398.129,5	20.665,10	1.377.463,35
1915	186.199,35	-	186.199,35	14.720,5	163.547,20
Toplam	8.742.595,21	37.555,10	8.780.150,31	126.479,2	8.645.739,19

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, 1912 yılı cemiyetin Edirne Şubesi'nin, genel merkeze en az katkı sağladığı yıldır. Bunda, şüphesiz aynı yılın sonlarına doğru başlayan I. Balkan Savaşı'nın ve savaş esnasında şehrin Bulgar işgaline uğramasının etkisi büyüktür. Bu süreçte vilayetdeki şubeler faaliyet gösterememiştir.⁴¹ Her ne kadar Balkan Savaşı'ndan sonra ve I. Dünya Savaşı yıllarında iane toplama faaliyetlerine devam edilmişse de yaşanan kesinti, çalışmamızın bitiş noktasını oluşturmuş ve şubenin kuruluşundan I. Balkan Savaşı'na kadar olan yılları kaleme alınmıştır. Zira şubenin faaliyette bulunduğu tüm yılları incelemek, bir makale hacmini çok aşan bir uğraş olacaktır. Dolayısıyla Balkan Savaşlarından ve Edirne'nin işgalden kurtarılmasından sonra tekrar canlanan cemiyet faaliyetleri, ayrı bir çalışmada ele alınacaktır.

A. Cemiyetin Gelir Toplama Yöntemleri

1. Tiyatro Oyunları ve Sinema Gösterimleri

II. Meşrutiyet Dönemi'nde yardım cemiyetlerinin iane toplama yöntemlerinden biri, cemiyet adına tiyatro ve sinema gösterimleri düzenlenmesiydi. Gösterimlere ait bilet satışından elde edilen meblağ, cemiyetlerin önemli gelir kaynaklarından bir tanesiydi. Ayrıca tiyatro ve sinema salonu gibi kalabalık kamusal mekânlarda fazladan gerçekleştirilen bazı etkinliklerle, mevcut gelirin artırılması mümkün olabilmekteydi. Edirne vilayetinde bulunan tiyatro, bahçe, gazino gibi mekânlarda Donanma Cemiyeti yararına etkinlikler düzenlendiği görülmektedir. Örneğin, 16 Şubat 1910 Çarşamba akşamı Fevaid Tiyatrosu'nda bir tiyatro

⁴⁰ Gök, *a.g.t.*, s. 213.

⁴¹ Gök, *a.g.t.*, s. 210.

oyunu sergilenmiş ve tiyatrodan elde edilen gelirin %80'i donanma ianesine bırakılmıştır. Geri kalan meblağ ise Kayapa köyündeki iptidai mektebinin inşasına ayrılmıştır. Hınca hınç dolu olan salonunda, askerî mızıka da tiyatro severler için bir konser vermiştir. Ayrıca tiyatro vesilesiyle bir müzayede gerçekleştirilmiş ve çeşitli eşyalar satışa çıkarılmıştır.⁴² Etkinlikten elde edilen toplam hasılat 26.000 kuruş civarındadır. Masraflar çıkarıldıktan sonra geriye kalan 20.000 kuruş civarındaki meblağ iane komisyonuna teslim edilmiş olup gelirin 4.908 kuruşu mektep inşaatı için ayrılmıştır.⁴³ Yine aynı mekânda, 26 Eylül 1910 Pazartesi akşamı “Midhat Paşa” isimli oyun, Osmanlı donanması menfaatine sahnelenmiştir.⁴⁴

11 Mart 1910 Cuma günü kadınlara ve 12 Mart 1910 Cumartesi günü erkeklere mahsus olmak üzere, Edirne'deki Reşadiye Bahçesi'nde donanma menfaatine bu kez sinematograf gösterimleri gerçekleştirilmiştir. Bir kez kadınlar için, iki kez de erkekler için düzenlenen sinematograf gösterimleri sonucunda hasılatın toplam miktarı, 4.000 kuruş civarında olmuştur. Gösterim sırasında Tüccar Sabri Bey tarafından müzayedeye konulan bir paket sigara 644 kuruşa kadar alıcı bulmuştur.⁴⁵ Gösterime ait bir bilet ise Karanfiloğlu Semti'ndeki Yanbolulu İsmail Ağa'nın kahvehanesinde müzayedeye konulmuş ve 320 kuruşa satılmıştır.⁴⁶

Kırkkilise'de ve buraya bağlı Babaeski kazasında da Donanma Cemiyeti yararına benzer organizasyonlar gerçekleştirildiğini görmek mümkündür. 7 Ekim 1910 Cuma gecesi Kırkkilise'deki askerî gazinoda Müslüman gençler tarafından bir tiyatro oyunu sahnelenmiştir. Aynı gece askerî bando takımı bir konser vermiş ve bir müzayede gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler sonucu donanma için 5.800 kuruş gelir elde edilmiştir.⁴⁷ Babaeski'de yaşayan Rum vatandaşların tertip ettiği bir tiyatro oyunundan

⁴² “Vilayet Havadisı”, *Yeni Edirne*, nr. 310, 6 Şubat 1325/19 Şubat 1910, s. 2.

⁴³ *Yeni Edirne*, nr. 336, 10 Nisan 1326/23 Nisan 1910, s. 2-3.

⁴⁴ “Donanma-i Osmani Menfaatine”, *Yeni Edirne*, nr. 403, 14 Eylül 1326/27 Eylül 1910, s. 4.

⁴⁵ “Millî Donanma-i Osmani İane Komisyonundan”, *Yeni Edirne*, nr. 317, 22 Şubat 1325/7 Mart 1910, s. 4; “İane”, *Yeni Edirne*, nr. 320, 1 Mart 1326/14 Mart 1910, s. 3; “Millî Donanma-i Osmani İane Komisyonundan”, *Yeni Edirne*, nr. 321, 4 Mart 1326/17 Mart 1910, s. 3.

⁴⁶ “Bir Sinematograf Bileti ‘320’ Kuruştur”, *Yeni Edirne*, nr. 321, 4 Mart 1326/17 Mart 1910, s. 3.

⁴⁷ “Kırkkilise’de: Gayret-i Milliye-Halet-i Ruhîye”, *Yeni Edirne*, nr. 409, 30 Eylül 1326/13 Ekim 1910, s. 1-3.

elde edilen 698 kuruş ise Babaeski Donanma-i Osmani İane Şubesi veznesine teslim edilmiştir.⁴⁸

2. Spor Müsabakaları

Osmanlı Devleti'nde cemiyetlerin ahaliden bağış toplamada kullandığı yöntemlerden bir tanesi de spor müsabakalarıdır. Bu yöntem geleneksel olarak her yıl icra edilen bazı müsabakaların o yılki gelirinin bir kısmının veya tamamının cemiyete bağışlanması şeklinde olabiliyordu. Bunun dışında sadece cemiyet yararına düzenlenen, geleneksel bir nitelik taşımayan spor organizasyonlarına da rastlanıyordu. Edirne vilayetinin gerek merkezinde gerekse bağlı şubelerinde, Donanma Cemiyeti yararına düzenlenen bu türden spor müsabakalarına rastlamak mümkün olmuştur. Bu bağlamda, hasılatı iane-i bahriye ve maarif-i mahallîye ait olmak üzere 25, 26 ve 27 Nisan 1910 tarihlerinde, Hayrabolu'da yarışlar düzenleneceği ilan edilmiştir. Etkinlik kapsamında güreş, at, yaya, merkep ve velospid (bisiklet) yarışları düzenlenecek, eğlenceli oyunlar ve çalgılı müzik icra edilecektir.⁴⁹ Edirne vilayetinde düzenlenmekte olan ve meşhur pehlivanların da katılacağı Kırkpınar Panayırı'nın 1910 yılına ait hasılatının, Donanma Cemiyeti'ne bırakılacağı ahaliye duyurulmuştur.⁵⁰ Donanma Cemiyeti Ortaköy Şubesi'nce idare edilen panayıra, yağışlı havaya rağmen halkın ilgisi büyük olmuş, panayır kapsamında düzenlenen pehlivan güreşleri, at koşusu ve velospid yarışları ilgiyle takip edilmiştir.⁵¹ Yine aynı yıl, Saray'da düzenlenen Balçık Panayırı'nda, Kızanlıklık Mustafa pehlivanının sergilediği kuvvet gösterilerinden sağlanan 434 kuruşluk meblağ, Donanma Cemiyeti'ne teslim edilmiştir.⁵²

Bir sonraki yıl, yani 1911 yılında da benzer faaliyetlerin devam ettiği görülmektedir. Ocak ayında Gümülcine'de bir deve güreşi etkinliği planlandığı ve etkinlik biletlerinin Donanma Cemiyeti yararına satılacağı bilgisi basında yer almıştır.⁵³ Edirne Makabi Jimnastik Cemiyeti'nin nisan ayında gerçekleştireceği jimnastik gösterisinden sağlanacak hasılatın bir

⁴⁸ “Babaeski Donanma-i Osmani İane Şubesinden”, *Yeni Edirne*, nr. 331, 29 Mart 1326/11 Nisan 1910, s. 3.

⁴⁹ “Hayrabolu Müsabakası”, *Yeni Edirne*, nr. 336, 10 Nisan 1326/23 Nisan 1910, s. 3.

⁵⁰ “Millî Donanma-i Osmani İane Komisyonundan”, *Yeni Edirne*, nr. 339, 17 Nisan 1326/30 Nisan 1910, s. 3.

⁵¹ “Mektup”, *Yeni Edirne*, nr. 346, 3 Mayıs 1326/16 Mayıs 1910, s. 3.

⁵² “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Saray Nahiyesi Heyet-i İdaresinden”, *Yeni Edirne*, nr. 404, 16 Eylül 1326/29 Eylül 1910, s. 2-3.

⁵³ “Gümülcine'de Donanma İanesi Menfaatine Deve Güreşi”, *Yeni Edirne*, nr. 446, 4 Kanun-ı sani 1326/17 Ocak 1911, s. 3.

kısımının Donanma Cemiyeti'ne aktarılacağı, yine basın yoluyla halka duyurulmuştur.⁵⁴ 14 Mayıs 1911 Pazar günü Edirne vilayetinde bir at koşusu düzenlenmiştir. Demirtaş Ovası'nda yapılan bu koşunun hasılatı Donanma Cemiyeti'ne ait olmamakla birlikte, yarışlar esnasında gerçekleştirilen bazı etkinliklerle cemiyete gelir sağlanmıştır.⁵⁵ Etkinliklerden bir tanesi müzayede olup, bundan 1.081 kuruş 30 para gelir elde edilmiştir. Edirne Kale Kumandanlığı'ndan tahsis edilen iki adet askerî otomobil, ahalinin yarış alanına naklini sağlamıştır. Otomobillerin ücretinden toplamda 2.339 kuruş elde edilmiş, bu gelirden benzin ve yağ gibi masraflar çıkarıldıktan sonra geriye kalan 1.887 kuruş cemiyete bırakılmıştır. Ayrıca söz konusu yarışta birinciliği kazanan Çerkez Ahmed Efendi, Donanma Cemiyeti'ne 1 lira bağışta bulunmuştur.⁵⁶

3. Müzayedeler

Arapça “*artma, çoğalma*” manasına gelen “*ziyade*” den türeyen “*müzayede*” kelimesi, sözlüklerde “*artırma, bir malı kim fazla verirse ona vermek üzere satılığa çıkarma*” şeklinde açıklanmaktadır.⁵⁷ Müzayede yoluyla satış, II. Meşrutiyet Dönemi'nde cemiyetlerin sıklıkla başvurduğu bir yardım toplama yöntemi olup özellikle cemiyete aynı olarak yapılan bağışların nakde çevrilmesi noktasında önemli yarar sağlıyordu. Bu yöntemle müzayedeye konulan eşya açık artırma suretiyle en fazla miktarı öneren kimseye satılıyor, elde edilen para yardım cemiyetinin sandığına teslim ediliyordu. Edirneliler de Donanma Cemiyeti'ne katkı sağlamak adına kendi inisiyatifleriyle, sık sık müzayedeler düzenlemişler ve bu yöntem kısa zamanda kamusal alanların vazgeçilmez bir bağış toplama yöntemi hâline gelmiştir. Özellikle kahvehaneler bu alanların başında gelmekte olup kahvehane esnafı, müzayede yoluyla donanmaya bağış toplama noktasında âdeta birbirleriyle yarışmışlardır. Örneğin müzayede yoluyla Muradiye Küçük Pazar'daki kahvehanede Osmanlı donanmasını resmeden bir levha 210 kuruşa⁵⁸, Ayşe Kadın'da Rahim Ağa'nın

⁵⁴ “Bir Teşebbüs”, *Yeni Edirne*, nr. 471, 3 Nisan 1327/16 Nisan 1911, s. 2.

⁵⁵ “Vilayet Havadisı, At Koşusu”, *Yeni Edirne*, nr. 480, 4 Mayıs 1327/17 Mayıs 1911, s. 2.

⁵⁶ “Donanma-i Osmani Komisyonundan”, *Vatan*, nr. 68, 5 Mayıs 1327/18 Mayıs 1911, s. 4; “Varaka”, *Vatan*, nr. 69, 13 Mayıs 1327/26 Mayıs 1911, s. 4.

⁵⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)*, Aydın Kitabevi, Ankara 2000, s. 791, 1189; Fehmi Yılmaz, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul 2010, s. 488.

⁵⁸ “Donanma-i Osmani İane Komisyonundan”, *Yeni Edirne*, nr. 319, 27 Şubat 1325/12 Mart 1910.

kahvehanesinde bir bardak boza 75 kuruş 15 paraya⁵⁹, Sandıkçılar Çarşısı'nda Tahir Ağa'nın kahvehanesinde bir adet kahve fincanı 148 kuruşa⁶⁰, Güzelcebaba kahvehanesinde yeni meskûkâtın (metal para) 20 paralığı 105 kuruşa⁶¹, Muradiye Küçük Pazar'daki Reşid Ağa'nın kahvehanesinde bir nüsha "Kurşun" gazetesi 40 kuruşa⁶² satılmıştır. Lülebergos'da muhacir Osman'ın kahvehanesinde müzayedeye çıkarılan bir fincan sade kahve 81 kuruşa alıcı bulmuştur.⁶³ İskeçe'de ise Salih Efendi'nin kahvehanesinde müzayedeye konulan bir ördek 4.451 kuruşa satılmıştır.⁶⁴

Müzayedelerin gerçekleştirildiği tek mekân kahvehaneler olmayıp, yukarıda ifade edildiği üzere, tiyatro salonları veya düğün sebebiyle insanların bir araya geldiği yerlerde de bu etkinlik yapılabilirdi.⁶⁵ Müzayedelerde maddi değeri yüksek bazı eşyalar satıldığı gibi günlük hayatta kullanılan sıradan eşyaların veya bazen de canlı hayvanların satışı gerçekleşebiliyordu. Edirne yerel basınından elde edilen bilgiler doğrultusunda müzayede çıkarılanlar şu şekilde sıralanabilir: portakal, zeytin, yumurta, karpuz, sigara, sigara ağızlığı, sigara çubuğu, ustura, tabak, mendil, saat, bir demet çiçek, bir bardak süt, üzeri resim işlemeli levha, tablo, kuzu.

4. Kamusal Alanlara Konulan Sandıklar

II. Meşrutiyet Dönemi yardım cemiyetlerinin bir diğer gelir kaynağı, cemiyet adına sandık yoluyla bağış toplamak olmuştur. Özellikle kamusal

⁵⁹ "Müsabaka-i Hamiyyet, Bir Bardak Boza", *Yeni Edirne*, nr. 320, 1 Mart 1326/14 Mart 1910, s. 4.

⁶⁰ "İbraz-ı Hamiyyet", *Yeni Edirne*, nr. 325, 13 Mart 1326/26 Mart 1910, s. 3.

⁶¹ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden", *Yeni Edirne*, nr. 451, 23 Kanun-ı sani 1326/5 Şubat 1911, s. 3.

⁶² "Donanma-i Osmani Komisyonu'ndan", *Vatan*, nr. 68, 5 Mayıs 1327/18 Mayıs 1911, s. 4.

⁶³ "Lülebergos İane-i Milliye Komisyonundan", *Yeni Edirne*, nr. 331, 29 Mart 1326/11 Nisan 1910, s. 3.

⁶⁴ "İskeçe Donanma-i Osmani İane Komisyonu'ndan", *Yeni Edirne*, nr. 402, 11 Eylül 1326/24 Eylül 1910, s. 3-4.

⁶⁵ Evlenme ve sünnet düğünlerinde yapılan müzayedeler için bkz. "Milli Donanma-i Osmani İane Komisyonu'ndan", *Yeni Edirne*, nr. 339, 17 Nisan 1326/30 Nisan 1910, s. 3; "İbraz-ı Hamiyyet", *Yeni Edirne*, nr. 424, 30 Teşrin-i evvel 1326/12 Kasım 1910, s. 3.

alanlara konulan, asılan veya alanlarda gezdirilen sandıklarla halka, donanmaya her an bağıştta bulunabileceği hatırlatılmaktaydı. Örneğin Edirne merkez kazasının Çöke nahiyesine bağlı Hamzabeyli köyünde, cami önüne bir donanma iane sandığı konulmuş ve köy ahalisi sandığa 113 kuruş 24 para bağışlamıştır.⁶⁶ Benzer şekilde 5 Mayıs 1911 Cuma günü Sarayıçi mesiresine asılan sandıktan 48 kuruş 15 para⁶⁷, Eski Cami civarındaki muvakkithane önüne asılan ve bir hafta boyunca burada duran sandıktan 41,5 kuruş çıkmıştır.⁶⁸

5. Kurban Bayramı'nda Toplanan Yardımlar

Osmanlı Devleti'nde özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra meydana gelen savaş ve askerî müdahaleler, toplumda ciddi sıkıntılar yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu sıkıntılarla birlikte, devletin içinde bulunduğu zor koşullar altında, kamuoyunda 'kurban kesmenin mi yoksa kurban bedelini orduya bağışlamanın mı daha doğru olduğu' tartışılmaya başlanmıştır. Konu hakkında ağırlık kazanan görüş, kurban kesmek yerine bunun bedelinin orduya sadaka ve yardım olarak verilmesi yönünde olmuştur.⁶⁹ Meşrutiyetin ilanından sonraki süreçte devlet, kurban bedeli veya derisinin kabulü ve toplanması noktasında, dönemin yardım cemiyetlerini devreye sokmuştur. Kuruluşunu müteakip konunun muhatabı büyük oranda Donanma Cemiyeti olurken, ilerleyen yıllarda, özellikle I. Dünya Harbi yıllarında, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti de devreye girmiştir.⁷⁰

Konunun Edirne'ye yansımalarına bakıldığında, burada çıkmakta olan *Yeni Edirne* gazetesinin 6 Aralık 1910 tarihli nüshasında, o yıl kesilecek kurbanlar hakkında bir fetva yayımlandığı görölmektedir. Söz konusu fetva ile Kurban Bayramı'nda kurban kesmek yerine kurban bedelinin Donanma Cemiyeti'ne bağışlanmasının caiz ve meşru olduğu halka duyurulmuştur.⁷¹ Bir baş kurban bedeli, bir Osmanlı lirası olarak

⁶⁶ "Millî Donanma-i Osmani İane Komisyonundan", *Yeni Edirne*, nr. 342, 24 Nisan 1326/7 Mayıs 1910, s. 3.

⁶⁷ "Müzayedeler, İaneler", *Vatan*, nr. 67, 28 Nisan 1327/11 Mayıs 1911, s. 3.

⁶⁸ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyetinden", *Vatan*, nr. 69, 13 Mayıs 1327/26 Mayıs 1911, s. 4.

⁶⁹ Ali Şükrü Çoruk, "Bozgunun Gölgesinde Bayramı Yaşamak", *Derin Tarih*, S. 7 (Ekim 2012), s. 86.

⁷⁰ Bkz. Ayşe Zamacı, *Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Edirne 2015, s. 107-111.

⁷¹ "Kurbanlar Hakkında Fetva-yı Âli", *Yeni Edirne*, nr. 433, 23 Teşrin-i sani 1326/6 Aralık 1910, s. 3.

belirlenmiştir.⁷² Bununla birlikte söz konusu miktarın altında bağış yapanların bağışları da kabul edilmiştir. Kurban bedelini bağışlamayı tercih eden zümre olarak daha ziyade askerî personel ön plana çıkmaktadır. Nitekim Nizamiye 84. Alay'ın 3. Tabur'unda görevli çeşitli rütbelerden 11 asker, toplamda 732 kuruş kurban bedeli bağışında bulunmuştur.⁷³ 2. Ordu'ya mensup seyyar topçu 10. Alay'ın 27 personeli ise 11 Osmanlı lirası ile 1.009 kuruş bağışlamıştır.⁷⁴ Çoğunluğu Hacı İslam Mahallesi'nden bir grup esnaf ise kurban bedeli olarak topladıkları 930 kuruşu cemiyet sandığına teslim etmişlerdir.⁷⁵

Kurban bedellerinin yanı sıra kesilen kurbanların derilerinin de cemiyet yararına toplandığı görülmektedir. Zaten Donanma Cemiyeti'ne yapılan aynı bağışlar arasında, cemiyet adına toplanan kurban derisi ve boynuzları, en dikkate değer olan kısmı teşkil etmekteydi.⁷⁶ Örneğin Havsa Şubesi'nde, 1909 yılı Kurban Bayramı'nda donanma yararına 358 adet kurban derisi toplanmıştır.⁷⁷ Cısr-i Mustafa Paşa Şubesi ise kurban derisi bedeli olarak Edirne Merkez Şubesi'ne 6.588 kuruş 35 paralık bir meblağ teslim etmiştir.⁷⁸

6. Diğer Yöntemler

Yukarıda açıklanmaya çalışılan bağış toplama yöntemlerinin dışında Donanma Cemiyeti, bastırıldığı takvim, kartpostal ve haritaların satışından da gelir elde etmekteydi.⁷⁹ Bu bağlamda 1912 yılında cemiyetin

⁷² “Donanma-i Osmanî İane-i Milliye Cemiyeti'nden”, *Yeni Edirne*, nr. 435, 28 Teşrin-i sani 1326/11 Aralık 1910, s. 4.

⁷³ “Kurban Esmasınının Donanma İanesi”, *Yeni Edirne*, nr. 432, 21 Teşrin-i sani 1326/4 Aralık 1910, s. 3.

⁷⁴ “Kurban Esmasınının Donanma İanesi”, *Yeni Edirne*, nr. 433, 23 Teşrin-i sani 1326/6 Aralık 1910, s. 3.

⁷⁵ “Donanma-i Osmanlı İane-i Milliye Cemiyeti'nden”, *Yeni Edirne*, nr. 432, 21 Teşrin-i sani 1326/4 Aralık 1910, s. 3-4.

⁷⁶ Özçelik, *a.g.e.*, s. 210.

⁷⁷ “İane”, *Yeni Edirne*, nr. 326, 15 Mart 1326/28 Mart 1910, s. 4.

⁷⁸ *Yeni Edirne*, nr. 433, 23 Teşrin-i sani 1326/6 Aralık 1910, s. 3-4.

⁷⁹ Özçelik, *a.g.e.*, s. 216-217.

Kırkkilise⁸⁰, Cisir-i Mustafa Paşa⁸¹ ve Edirne merkez⁸² şubelerinden harita bedeli olarak 10'ar kuruşluk ücret gönderilmiştir. Kartpostal bedeli olarak ise Edirne Merkez Şube'den ilk olarak 139 kuruş 20 para⁸³ ve ikinci olarak 743 kuruş 20 para⁸⁴, Vize Şubesi'nden 40 kuruş⁸⁵, Çorlu Şubesi'nden 10 kuruş⁸⁶ ve Cisir-i Mustafa Paşa Şubesi'nden 10 kuruş⁸⁷ ödenmiştir.

B. Cemiyete Yardımda Bulunan Toplumsal Kesimler

1. Askerler

Donanma Cemiyeti Edirne Şubesi'ne belki de en fazla nakdî yardımda bulunan iki kesim, bölgede bulunan askerler ve memurlar olmuştur. Askerler, maaşlarından belli oranlarda yapılan kesintiler veya birer aylık maaşlarını cemiyete bağışlamak suretiyle donanma ianesine katkıda bulunmuşlardır. Maaşlardan yapılan kesinti oranı genelde aylık %1 oranındaydı. Taahhüt durumuna göre kesinti süresi kişinin askerliği süresince veya ömür boyu devam edebiliyordu. Örneğin 2. Ordu'ya mensup Ermenek Redif Taburu'ndan Kâtip Mahmud Nedim, Yüzbaşı Veli, Mülazım-ı Evvel Hacı Mustafa Fehmi efendiler, maaşlarının %1'ini "*mâdâme l-hayât*" yani yaşadıkları müddetçe Osmanlı donanması yararına terk ettiklerini ifade etmişlerdir. Yine 2. Ordu Seyyar Topçu Obüs Alayı'ndan Sandıklılı Abdullah oğlu Ahmed Efendi, askerliğini bitirinceye kadar donanmaya aylık 1 mecdiye vermeyi taahhüt etmiş ve bu parayı düzenli bir şekilde cemiyet sandığına teslim etmiştir.⁸⁸

⁸⁰ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.279, 11 Mart 1328/24 Mart 1912, s. 5.

⁸¹ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.358, 29 Mayıs 1328/11 Haziran 1912, s. 5.

⁸² "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.372, 12 Haziran 1328/25 Haziran 1912, s. 5.

⁸³ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.282, 14 Mart 1328/27 Mart 1912, s. 5.

⁸⁴ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.286, 18 Mart 1328/31 Mart 1912, s. 4.

⁸⁵ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.373, 13 Haziran 1328/26 Haziran 1912, s. 5.

⁸⁶ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.378, 18 Haziran 1328/1 Temmuz 1912, s. 4.

⁸⁷ "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.378, 18 Haziran 1328/1 Temmuz 1912, s. 4.

⁸⁸ "Müsabaka-i Hamiyyet", *Yeni Edirne*, nr. 381, 24 Temmuz 1326/9 Ağustos 1910, s. 1; "Donanma-i Osmani İlane-i Milliye Cemiyeti'nden", *Yeni Edirne*, nr. 456, 9 Şubat 1326/22 Şubat 1911, s. 3; "Donanma-i Osmani Cemiyet-i

Maaş bağıışı ise genelde 12 aylık taksitler şeklinde tahsil ediliyordu. Bununla birlikte bazı askerlerin maaşlarını daha kısa taksitler hâlinde veya tek seferde bağıışladıkları da oluyordu. Bu konuda Edirne Redif Fırkası'nı teşkil eden 16 taburda görevli erkân, ümera ve zabitan, örnek gösterilebilecek davranışlarda bulunmuşlardır. Bu askerler, neredeyse cemiyetin teşekkülünden beri, maaşlarının %1'ini cemiyete vermektedirler. Böylece 1910 yılının mart ayında ödedikleri miktar yaklaşık 19.300 kuruşa ulaşmıştır. Bir ay sonra yaptıkları yardımla birlikte toplam bağıış miktarı 42.000 kuruşa kadar yükselmiştir. Fırkadaki ümera ve zabitan, maaşlarındaki kesintiye ek olarak birer maaşlarını da (4 taksitle) cemiyete vermeyi taahhüt etmişlerdir.⁸⁹ Benzer şekilde Çorlu'daki 7. Süvari Alayı'na mensup ümera ve zabitan da maaşlarından yapılan %1'lik kesinti haricinde birer maaşlarını, 3 veya 4 taksit hâlinde donanma ianesine bırakmışlardır. Bu suretle 34.842 kuruş 10 paralık bir meblağ birikmiştir.⁹⁰ Piyade 10. Alay'ın 1. Taburu'nun 2. Bölük efradı⁹¹, Sultanyeri kazası Jandarma Bölüğü mensupları⁹², 2. Edirne Hudut Bölüğü zabıt ve efradı⁹³ da birer maaşlarını tek seferde veya taksitle donanma ianesine bağıışlayan askerî personel arasında bulunmaktaydı. Aynı bölük, 1912 yılı başlarında, yine maaşlarından kesilen toplam 46.464 kuruşluk bir meblağı, donanma ianesi olarak bağıışlamışlardır.⁹⁴ Rütbelerinin terfi etmesinden dolayı maaşları artan ve bu maaş farkını donanma ianesine bağıışlamak inceliğinde bulunan duyarlı askerlerin varlığından da bahsetmek mümkündür.⁹⁵

Muhteremesinden", *Vatan*, nr. 66, 21 Nisan 1327/4 Mayıs 1911, s. 6; "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden", *Vatan*, nr. 70, 19 Mayıs 1327/1 Haziran 1911, s. 4.

⁸⁹ "İane-i Bahriye", *Yeni Edirne*, nr. 272, 8 Teşrin-i evvel 1325/21 Ekim 1909, s. 2; "İane İrsalati", *Yeni Edirne*, nr. 315, 18 Şubat 1325/3 Mart 1910, s. 4; "İane", *Yeni Edirne*, nr. 330, 26 Mart 1326/8 Nisan 1910, s. 3.

⁹⁰ "Donanma-i Osmani Çorlu Şubesi'nden", *Yeni Edirne*, nr. 339, 17 Nisan 1326/30 Nisan 1910, s. 4.

⁹¹ "Eser-i Hamiyyet", *Yeni Edirne*, nr. 317, 22 Şubat 1325/7 Mart 1910, s. 3.

⁹² "Koşukavak Donanma-i Osmani Cemiyeti'nden", *Yeni Edirne*, nr. 439, 14 Kanun-ı evvel 1326/27 Aralık 1910, s. 3.

⁹³ "Fedakâr Vatanperver Askerlerimiz", *Yeni Edirne*, nr. 491, 12 Haziran 1327/25 Haziran 1911, s. 3.

⁹⁴ "Donanma, Edirne'de Askerlerimiz", *Tanin*, nr. 1.279, 11 Mart 1328/24 Mart 1912, s. 5.

⁹⁵ Bkz. "Müzayedeler, İaneler", *Vatan*, nr. 67, 28 Nisan 1327/11 Mayıs 1911, s. 3.

Talim süreleri boyunca harcamadıkları maaşlarını, terhis olmalarını müteakip kısmen veya tamamen Donanma Cemiyeti'ne bağışlayan askerler de bulunmaktaydı. Koşukavak Redif Taburu'nda görevli 25 nefer, biriktirdikleri 306,5 kuruşluk maaşı, terhisleri sonrası donanma ianesine bağışlamışlardır.⁹⁶ Yine Keşan Redif Taburu'ndan olup talim için Edirne'ye gelen 30 nefer, terhislerinden sonra donanma ianesine 70 kuruşluk yardımda bulunmuşlardır.⁹⁷ Bunların dışında münferiden veya topluca yapılan asker yardımlarının örneklerini çoğaltmak mümkündür.⁹⁸ Ayrıca donanma yardımında bulunan askerler arasında gayrimüslim askerler de bulunmaktaydı.⁹⁹

Ordu mensuplarının maaşlarından yaptıkları feragat haricinde, Donanma Cemiyeti'ne bağış toplamak üzere çeşitli faaliyetlerde buldukları da görülmektedir. Bunların başında, müzayede yoluyla bazı eşyaların donanma yararına satılması faaliyeti gelmektedir. Yukarıda örneklendiği üzere, Edirneli siviller toplu hâlde buldukları ortamları bir vesile bilerek, sık sık düzenledikleri müzayedelerle donanma ianesi toplamışlardır. Osmanlı donanması için fazladan bağış sağlayabilmek adına, aynı teşebbüsün askerler tarafından da icra edildiğini görebilmekteyiz. Konu hakkında örnek vermek gerekirse; Piyade 11 Alay'ın 1. Taburu'nun 4. Bölük efradı bir kahve fincanının müzayedesinden 160 kuruş¹⁰⁰, Süvari 8 Alay mülazımlarından İsmail Efendi'nin hediye ettiği bir tablonun müzayedesinden yaklaşık 5.800 kuruş¹⁰¹, 4. Maksim Mitralyöz Bölüğü Serçavuşu Kırcaalili Mustafa Efendi tarafından verilen bir adet portakalın

⁹⁶ "Vatanperverlik, Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden", *Yeni Edirne*, nr. 462, 2 Mart 1327/15 Mart 1911, s. 3.

⁹⁷ "Müsabaka-i Hamiyyet ve Gayret-i Vatanperverane, Donama-i Osmani İane-i Milliye Komisyonundan", *Yeni Edirne*, nr. 466, 16 Mart 1327/29 Mart 1911, s. 3-4.

⁹⁸ "Müsabaka-i Hamiyyet, Donanma-i Osmani İane-i Milliye Cemiyeti'nden", *Yeni Edirne*, nr. 456, 9 Şubat 1326/22 Şubat 1911, s. 3; "Şayan-ı İftihar-ı Me'sere-i Hamiyyetperverane", *Yeni Edirne*, nr. 483, 14 Mayıs 1327/27 Mayıs 1911, s. 2; "Muavenet-i Vatanperverane", *Yeni Edirne*, nr. 486, 25 Mayıs 1327/7 Haziran 1911, s. 3; "Müzayedeler, İaneler", *Vatan*, nr. 67, 28 Nisan 1327/11 Mayıs 1911, s. 3; "Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden", *Vatan*, nr. 70, 19 Mayıs 1327/1 Haziran 1911, s. 4.

⁹⁹ "Muavenet-i Vatanperverane", *Yeni Edirne*, nr. 486, 25 Mayıs 1327/7 Haziran 1911, s. 3.

¹⁰⁰ "Asker Hamiyyeti", *Yeni Edirne*, nr. 331, 29 Mart 1326/11 Nisan 1910, s. 3.

¹⁰¹ "Kırkkilise'de: Gayret-i Milliye-Halet-i Ruhiye", *Yeni Edirne*, nr. 409, 30 Eylül 1326/13 Ekim 1910, s. 1-3.

müzayedesinden 152 kuruş¹⁰², Ağır Sahra Taburu'nda görevli Baytar Yüzbaşı İzzet Efendi'ye ait gümüş kırbacın müzayedesinden 287 kuruş¹⁰³, Ağır Topçu 6. Alay 1. Bölük'ten Yüzbaşı Şükrü Efendi'nin verdiği 1 adet sigaranın müzayedesinden 540 kuruş¹⁰⁴ elde edilmiştir. Benzer şekilde Kırkkilise'de bulunan, Nizamiye 20. Alay 3. Tabur 4. Bölük 2. Sıhhiyesi'nden Onbaşı Hüseyin Efendi'nin donanma yararına müzayedeye koyduğu portakal ve sigaradan 370 kuruş 34 para gelir elde edilmiştir.¹⁰⁵ Ayrıca Edirne Harita Heyeti askerlerinin kendi aralarında müzayedeye çıkardıkları bir kurşun kalemden 154 kuruş gelir sağlanmıştır.¹⁰⁶ Toplanan paralar Donanma Cemiyeti'ne ait iane komisyonlarına teslim edilmiştir.

2. Memurlar

Ordu mensuplarına ek olarak, Donanma Cemiyeti'ne nakdî gelir temin eden bir diğer önemli kesim mülki personel olmuştur. Kuruluşundan kısa bir müddet sonra Edirne'deki resmî dairelerde görev yapan personelin Donanma Cemiyeti'ne yardımları başlamıştır. Memur ve kâtiplerden oluşan bu personel, maaşlarının %1'i ve %2'si oranında cemiyete aylık bağışta bulunmayı taahhüt etmişlerdir.¹⁰⁷ 1910 yılı başlarında Midye'de görevli memurlar, 12 taksitte ödenmek üzere, toplam tutarı 19.000 kuruşa ulaşan birer maaşlarını donanma ianesine bağışlamışlardır.¹⁰⁸ 1911 yılının haziran ayından 1912 yılı martına kadarki süreçte ise, Midyeli memurlar kaza ahalisiyle birlikte, toplam 6.400 kuruş 30 para donanma ianesi vermeyi taahhüt etmişler ve bu meblağın 1.000 kuruşunu göndermişlerdir.¹⁰⁹ Havsa'da görevli memurların da maaşlarının %1'ini donanma ianesine bağışladıkları duyurulmuştur.¹¹⁰ Ek olarak isminin ilan

¹⁰² “Donanma-i Osmanî İane-i Milliye Cemiyeti'nden”, *Yeni Edirne*, nr. 459, 20 Şubat 1326/5 Mart 1911, s. 3.

¹⁰³ “Müsabaka-i Hamiyyet”, *Yeni Edirne*, nr.492, 15 Haziran 1327/28 Haziran 1911, s. 3.

¹⁰⁴ “Var Olsun Erbab-ı Hamiyyet ve Fütüvvet”, *Yeni Edirne*, nr. 494, 22 Haziran 1327/5 Temmuz 1911, s. 3.

¹⁰⁵ “Donanma-i Osmanî Cemiyet-i Muhteremesinden”, *Vatan*, nr. 66, 21 Nisan 1327/4 Mayıs 1911, s. 6.

¹⁰⁶ “Donanma-i Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden”, *Vatan*, nr. 70, 19 Mayıs 1327/1 Haziran 1911, s. 4.

¹⁰⁷ “Vilayet Havadisi”, *Yeni Edirne*, nr. 270, 28 Eylül 1325/11 Ekim 1909, s. 2.

¹⁰⁸ “Mektup”, *Yeni Edirne*, nr. 322, 6 Mart 1326/19 Mart 1910, s. 2.

¹⁰⁹ “Var Olsun Erbab-ı Hamiyyet ve Fütüvvet”, *Yeni Edirne*, nr. 499, 10 Temmuz 1327/23 Temmuz 1911, s. 2.

¹¹⁰ “İane”, *Yeni Edirne*, nr. 326, 15 Mart 1326/28 Mart 1910, s. 4.

edilmesini istemeyen bir memurun, maaşının %1'ini sürekli olarak donanma ianesine bıraktığı haberi yerel basında yer almıştır.¹¹¹

Maaş bağıışı veya kesintisi katkıları dışında, tıpkı askerî personelde olduğu gibi, memurlar da donanma yararına farklı gelir getirici faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunlardan bir tanesinde, telgraf muharebe memurlarından Emin Efendi'nin hediye ettiği kadife üzerine işlenmiş bir maşallah levhası, çıkarıldığı müzayedede 2.253 kuruş 30 paraya alıcı bulmuştur.¹¹² Benzer şekilde İnöz (Enez) eytam müdürü donanma ianesi olarak 1 adet kordonlu gümüş cep saati bağışlamış, bu saatin müzayedesinden 65 kuruş elde edilmiştir.¹¹³ İskeçe deavi vekillerinden Mustafa Efendi'nin Edirne askerî heyetine hediye ettiği 1 adet kılıç için piyango çekilişi yapılmış ve 1.250 kuruş gelir elde edilmiştir.¹¹⁴ Belediye çavuşlarından Ali Efendi ise, donanma yararına sattığı sigara kağıtlarından elde ettiği geliri komisyon sandığına teslim etmiştir.¹¹⁵

Düsturlar, kabul edilen kanunlar, nizamlar, muahedeler, genele ilişkin meseleler ve irade-i seniyyeleri toplamak ve neşretmek üzere hazırlanan metinler olup bunların basım ve ciltlenmesinden sorumlu kurum Donanma Cemiyeti idi. Cemiyet bastırması olduğu Düsturları abonelerine para ile veya bedava olarak göndermekteydi. Bu bağlamda II. tertip olarak basılan birinci cilt Düstur'dan 10.000 adet basılmıştır.¹¹⁶ Edirne vilayeti polis müdüriyetinde görevli polis memurları da daireleri adına cemiyete gönderdikleri 27 kuruş mukabilinde, 1912 yılında basılan bu yayını satın almışlardır.¹¹⁷ Cemiyetin Hayrabolu Şubesi de aldığı beş adet Düstur'un bedelini merkez-i umumiye göndermiştir.¹¹⁸

¹¹¹ "Vatanperverlik", *Yeni Edirne*, nr. 485, 22 Mayıs 1327/4 Haziran 1911, s. 2.

¹¹² "Donanma İanesi ve Müzayede-i Hamiyyetperverane", *Yeni Edirne*, nr. 324, 11 Mart 1326/24 Mart 1910, s. 2.

¹¹³ "Müzayedeler, İaneler", *Vatan*, nr. 67, 28 Nisan 1327/11 Mayıs 1911, s. 3.

¹¹⁴ "Millî Donanma-i Osmani İane Komisyonundan", *Yeni Edirne*, nr. 336, 10 Nisan 1326/23 Nisan 1910, s. 3.

¹¹⁵ "Vatanperverlik", *Yeni Edirne*, nr. 487, 29 Mayıs 1327/11 Haziran 1911, s. 3.

¹¹⁶ Özçelik, *a.g.e.*, s. 181.

¹¹⁷ BOA, *DH.EUM.LVZ.*, 10/25 (Edirne vilayeti Polis Müdüriyeti'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 15 Nisan 1328/18 Nisan 1912 tarihli tahrirat).

¹¹⁸ "Donanma Cemiyeti Merkez-i Umumisinden", *Tanin*, nr. 1.334, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912, s. 4.

3. Kadınlar

II. Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı Devleti'nde kadınların önceki dönemlere nazaran toplumsal hayatta daha fazla etkin olduğu bir süreçtir. Kendisine tanınan yeni haklar ve eğitim imkânlarının sonucunda sosyal ve iktisadi yaşamda faal bir rol üstlenmeye başlayan kadınlar, bu dönemde bizzat kendilerinin kurduğu yardım cemiyetleri etrafında örgütlenmişlerdir. Bununla birlikte dönemin diğer yardım cemiyetlerine de katkı sunmaktan geri durmamışlardır. Özellikle askerî yardımı gaye edinen dönemin yarı resmî cemiyetlerinin kadınlar şubelerini meydana getirerek bunlar için yardım faaliyetleri düzenlemişlerdir. Benzer örgütlenmelerin Edirne vilayeti sınırları içinde de gerçekleştiği görülmektedir. Zira yerel basındaki bir haberden Donanma-i Osmani İskeçe Şubesi'nde bir "muhadderat" yani kadınlar şubesinin kurulduğu öğrenilmektedir. Bu şube 1910 yılı başlarında Donanma Cemiyeti için 32.774 kuruş iane toplamıştır.¹¹⁹ Gümülcine'de de mutasarrıf Kazım Bey'in annesinin başkanlığında kadınlardan müteşekkil bir komisyon oluşturulmuş ve bu komisyon cemiyet yararına bir bağış toplama faaliyeti yürütmüştür. Bu faaliyete Gümülcine'de görevli bazı mülki personel ile yöre eşrafının eşleri ve anneleri katılmış ve toplam 1.988 kuruş bağış toplanmıştır.¹²⁰ Paşmaklı'daki Donanma-yı Osmani komisyonuna hizmet etmek amacıyla, burada bir hanımlar şubesi oluşturulmuştur. Ahi Çelebi Bidayet Mahkemesi Ceza Reisi'nin hanımı Afet Hanım başkanlığında kurulan bu şube, donanma yararına 1.499 kuruş iane toplamıştır.¹²¹ Cısr-i Ergene Redif Alayı Kumandanı Kaymakam Cavid Bey'in eşinin başkanlığından oluşturulan *Millî Donanma-i Osmani İanesi Cemiyet-i Nisvaniyesi* ise altı ay zarfında topladığı 4.069 kuruş 30 parayı iane komisyonuna teslim etmiştir.¹²²

Edirneli hanımlar 21 Şubat 1910 Pazartesi günü, İnas Rüşdiye Mektebi'nde Osmanlı donanmasına yardım için bir araya gelmişlerdir. Bu toplantıda Kadirî Şeyhi merhum Ahmed Efendi'nin 7-8 yaşlarındaki kızı küçük Yegâne tarafından, katılanları galeyana getiren, etkili bir konuşma yapılmıştır. Konuşmayı müteakip donanma yararına 8.900 küsür kuruş ile

¹¹⁹ *Yeni Edirne*, nr. 316, 20 Şubat 1325/5 Mart 1910, s. 3.

¹²⁰ "Donanma-i Osmani İane Komisyonundan", *Yeni Edirne*, nr. 319, 27 Şubat 1325/12 Mart 1910, s. 3.

¹²¹ "Ahi Çelebi'den", *Yeni Edirne*, nr. 346, 3 Mayıs 1326/16 Mayıs 1910, s. 4.

¹²² "Millî Donanma-i Osmani İane Komisyonundan", *Yeni Edirne*, nr. 368, 24 Haziran 1326/7 Temmuz 1910, s. 3.

muhtelif cinste eşya toplanarak iane komisyonuna teslim edilmiştir.¹²³ Kısa bir müddet sonra aynı yerde, mektebin idarecileri ve eğitimcileri tarafından, bir toplantı daha düzenlenmiştir. Başkanlığını Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi Cemal Bey'in eşinin¹²⁴ yaptığı bu toplantının amacı; ülke savunmasında donanmaların varlığının ne kadar büyük önem ve yarara sahip olduğunu vurgulayarak, Edirneli hanımları Donanma Cemiyeti yararına destek olmaya çağırıyordu. Toplantı esnasında gerek öğretmenler gerekse öğrenciler bu maksada yönelik konuşmalar gerçekleştirmişlerdir. Mektebin muallime-i evveli Ferdiyye Hanım, donanmaya yardım için çalışmakta olan fedakâr asker ve öğrencileri örnek göstererek, Edirneli hanımlara şöyle seslenmiştir: "... biz de elbisemizden ve husûsât-ı sâiremizden kısarak ve hevâî masraflardan sarf-ı nazar ederek bağrına basıp havasını teneffüs ettiğimiz ecdâdımızın şehâdet kanlarıyla yoğurulmuş olan sevgili vatanımızın muhâfaza ve selâmeti için elimizden geldiği kadar îâneye çalışalım. Süsümûze sarfedeceğimiz paraları bu emri hayra hasır edelim. Vatanımız teâlî etsin millet selâmet bulsun..."¹²⁵ Cemal Bey'in eşi inas mektebindeki bu toplantıdan sonra belediye dairesinde, Edirne'deki yabancı ailelere mensup hanımların da katıldığı bir balo düzenlemiştir. Her iki etkinlik esnasında cemiyet yararına piyango çekilişi gerçekleştirilmiştir.¹²⁶

Yukarıdaki çalışmaların haricinde, Edirne'nin Çokalca Mahallesi'nden Sıdika Hanım, "birkaç fakir kadının nafakalarından kesmek suretiyle" toplanan 16,5 kuruşu, cemiyetin iane komisyonu veznesine teslim etmiştir.¹²⁷ İstasyon Karaağacı'ndaki farklı unsurlardan hanımların topladığı 882 kuruş, doğrudan İstanbul'daki merkez iane komisyonuna gönderilmiştir.¹²⁸ Ayrıca İpsala nahiyesi hanımlarının desteğiyle hazırlanan ve aralarında köylü hanımların elışı ürünlerinin de mevcut olduğu 884 parça eşya, Edirne Merkez Şubesi'ne gönderilmiştir.¹²⁹ *Yeni Edirne* gazetesinin imtiyaz sahibi ve müdürü olan Şevket Bey'in validesi

¹²³ "Edirne Nisvanının Hamiyyeti", *Yeni Edirne*, nr. 312, 11 Şubat 1325/24 Şubat 1910, s. 3.

¹²⁴ Gazetede ismi belirtilmemiştir.

¹²⁵ "İane", *Yeni Edirne*, nr. 320, 1 Mart 1326/14 Mart 1910, s. 3-4.

¹²⁶ "Piyango Keşidesi", *Yeni Edirne*, nr. 406, 20 Eylül 1326/3 Ekim 1910, s. 4.

¹²⁷ "Millî Donanma-i Osmani İane Komisyonundan", *Yeni Edirne*, nr. 343, 26 Nisan 1326/9 Mayıs 1910, s. 4.

¹²⁸ "Edirne Nisvan-ı Muhteremesinin Bir Teşebbüs-i Ulvisi", *Yeni Edirne*, nr. 310, 6 Şubat 1325/19 Şubat 1910, s. 3.

¹²⁹ "Donanma-i Osmani Komisyonu'ndan", *Vatan*, nr. 68, 5 Mayıs 1327/18 Mayıs 1911, s. 4.

Hacı Hanım da, donanma ianesi olarak hasat zamanı 50 Osmanlı lirası bağışlamayı taahhüt etmiştir.¹³⁰

4. Öğrenciler

Donanma Cemiyeti Edirne Şubesi'ne hemen her kesimden olduğu gibi öğrencilerden de destek gelmiştir. Öğrenciler arasından cemiyete nakdî bağış yapanlar varsa da en çok yaygınlık gösteren yardım toplama eylemi, müzayede yoluyla eşya satışı olmuştur. Bu bağlamda Lülebergos Rüşdiye Mektebi öğrencileri cemiyete 28 kuruş 30 para yardımda bulunmuşlardır.¹³¹ Edirne Askerî Rüşdiye ve İdadi mektepleri öğrencileri de aralarında topladıkları 870,5 kuruşu donanma ianesine bağışlamışlardır. Aynı öğrencilerin bir altın yüzüğü ve sulu boya yapılmış bir resmi donanma yararına müzayedeye koymaları sonucu 386 kuruş gelir hasıl olmuştur.¹³² Yine Askerî İdadi Mektebi öğrencisi Mehmed Şefik Efendi'nin yaptığı ve cemiyet yararına bağışladığı tablosu, yapılan müzayedede 857 kuruşa kadar yükselmiştir.¹³³ Benzer şekilde Mekteb-i Sultani 2. sınıf öğrencilerinin Namık Kemal'in bir resmini kendi aralarında müzayedeye çıkarmaları sonucu resim 370 kuruşa alıcı bulmuştur.¹³⁴ Edirne Mülkiye Mektebi 2. sene öğrencisi Behzad ise *Yeni Edirne* gazetesi sahibi Şevket Bey'e bir mektup göndererek, harçlıklarından biriktirdiği para ile aldığı yazı takımının gazete aracılığıyla müzayedeye konulmasını istemiştir. Öğrencinin isteği yerine getirilmiş ve yazı takımı gazete idarehanesinde müzayedeye çıkarılmıştır.¹³⁵ Edirne Mekteb-i Sultanisi öğrencilerinden Lütfullah ve Mehmed Arif efendiler de müzayedeye koydukları bir albümü 146 kuruşa satabilmişlerdir.¹³⁶

¹³⁰ “Edirne Nisvanının Hamiyeti”, *Yeni Edirne*, nr. 312, 11 Şubat 1325/24 Şubat 1910, s. 3.

¹³¹ “Lülebergos İane-i Milliye Komisyonundan”, *Yeni Edirne*, nr. 332, 1 Nisan 1326/14 Nisan 1910, s. 2.

¹³² “Müsabaka-i Hamiyet”, *Yeni Edirne*, nr. 492, 15 Haziran 1327/28 Haziran 1911, s. 3.

¹³³ “Donanma İanesi ve Timsal-i Muavenet”, *Yeni Edirne*, nr. 408, 28 Eylül 1326/11 Ekim 1910, s. 3.

¹³⁴ “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden”, *Vatan*, nr. 70, 19 Mayıs 1327/1 Haziran 1911, s. 4.

¹³⁵ “Nevhat ve İhtisat-ı Masumane”, *Yeni Edirne*, nr. 326, 15 Mart 1326/28 Mart 1910, s. 2; “Yazı Takımı”, *Yeni Edirne*, nr. 332, 1 Nisan 1326/14 Nisan 1910, s. 3.

¹³⁶ “Müzayedeler, İaneler”, *Vatan*, nr. 67, 28 Nisan 1327/11 Mayıs 1911, s. 3.

5. Köylüler

Edirne vilayeti dahilindeki köyler, yaptıkları ayni ve nakdî yardımlarla ve bağış taahhüdünde bulunmak suretiyle, Donanma Cemiyeti'ne büyük teveccüh göstermişlerdir. Köylülerin cemiyete yaptıkları ayni yardımlar çoğunlukla zahire bağışı şeklinde olmaktadır. Nitekim 1910 yılının hasat zamanında pek çok köy, Donanma Cemiyeti'ne zahire bağışında bulunmuştur. Zahirelerden sağlanan bedel, iane sandığına aktarılmıştır.¹³⁷ Babaeski kazasına bağlı Mandıra köyü ahalisi, hasat zamanı satıştan elde edilecek geliri Donanma Cemiyeti'ne ait olmak üzere topraklarına 200 kile tohum ekmiştir.¹³⁸ Belde Müftüsü Ahmed Nuri Efendi, merkez Kaymakamı Behçet Bey ve Nahiye Müdürü Remzi Efendi'nin gayretleriyle, Ada nahiyesi köyleri de seve seve donanma ianesine iştirak edeceklerini, aynen ve nakden yardım taahhüdünde bulunacaklarını açıklamışlardır.¹³⁹

Cemiyete yardım eden köyler noktasında, Havsa nahiyesi ön plana çıkmaktadır. Nahiyede, harman zamanında hasılatı donanmaya ait olmak üzere 43 kile yulaf ekilmiştir. Buradaki köylerden Pavli köyü 23.786, Kayseri köyü 4.680, Hızırca köyü 4.990 ve Burunsuz köyü 2.242 kuruşluk yardımda bulunacaklarını taahhüt etmişlerdir.¹⁴⁰ 1911 yılında, merkezi Havsa'ya bağlı Pavli köyü olmak üzere Sazlı Malkoç, Kayseri, Kadı, Çongara (?), Sultanşah, Bildır, Tahal, Akarca ve Danişmend köylerinden oluşan bir Donanma İane Şubesi tesis edilmiştir. Bu şube herhangi bir yerden talimat alınmaksızın, tamamen söz konusu köylerdeki ahalinin kendi istek ve iradesiyle oluşturulmuştur. Edirne Merkez Şubesi Müdürü'nün bölgeye gönderilmesinin ardından, Pavli köyü camisinde bir araya gelen ahali aralarında reis, sandık emini, kâtip ve aza seçmek suretiyle çalışmalarına başlamışlardır.¹⁴¹

Midye kazası köyleri de donanmaya yardım için başlatılan seferberliğe katkıda bulunacaklarını beyan etmişlerdir. Buradaki Hamidiye köyünün ahalisi 3.900 kıyye, Urgan köyünün ahalisi ise 5.250 kıyye kömürü

¹³⁷ *Yeni Edirne*, nr. 468, 23 Mart 1327/5 Nisan 1911, s. 4.

¹³⁸ “Muhterem Ahalimizin Gayret-i Vatanperveraneleri, Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden”, *Yeni Edirne*, nr. 464, 9 Mart 1327/22 Mart 1911, s. 3.

¹³⁹ “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nden”, *Yeni Edirne*, nr. 393, 19 Ağustos 1326/1 Eylül 1910, s. 3.

¹⁴⁰ “İane”, *Yeni Edirne*, nr. 326, 15 Mart 1326/28 Mart 1910, s. 4.

¹⁴¹ *Yeni Edirne*, nr. 491, 12 Haziran 1327/25 Haziran 1911, s. 3.

Donanma Cemiyeti Midye Şubesi'ne bağışlamayı taahhüt etmişlerdir.¹⁴² Süleyman Bağçe köyünün sakinleri ise 1911 yılı temmuz ve ağustos aylarında ödenmek üzere donanma ianesine 1.000 kuruş vermeyi taahhüt etmişlerdir.¹⁴³ Midye'deki Ayabavlas Çiftliği Müdürü Kırkor Kanakiryan Efendi de donanma ianesi olarak 1.500 kıyye kömür bağışlamıştır.¹⁴⁴

6. Edirne Esnafı

Edirneli esnaf da Donanma Cemiyeti'ne yardım etme noktasında aktif rol oynayan bir başka kesimdir. Esnafın sergilediği yardımlaşma ve dayanışma eylemlerine örnek olarak, Edirne'deki helvacı esnafının şehrin önde gelen şeyhleriyle birlikte cemiyet yararına 1.071 kuruş 10 para bağış toplaması gösterilebilir.¹⁴⁵ Ayrıca Mösyö Corci, Eski Cami civarından açtığı eğlenceli endaht (atış) taliminden 24 saatlik süreçte kazandığı geliri Donanma Cemiyeti'ne bağışlamıştır.¹⁴⁶ Edirne'deki fesçi esnafı da Donanma Cemiyeti için oluşturulan toplumsal desteğin birer numuneleri olmuştur. Edirne Bat Pazarı'ndan fesçi Yasef pazar ve pazartesi günleri, Yedi Yol Ağzı'ndaki fesçi Yoda ise pazardan cumaya kadar kalıplayacağı bütün feslerin hasılatını cemiyete bırakacaklarını duyurmuşlardır.¹⁴⁷ Hastane civarındaki inşaatta çalışan dülgerler de aralarında müzayedeye çıkardıkları bir bardak süttten 100 kuruş elde ederek bunu iane komisyonuna teslim etmişlerdir.¹⁴⁸ Bunların haricinde kahvehane işleten esnafın özellikle müzayedeler yoluyla cemiyete ciddi bir desteği olmuştur ki bu konu hakkında yukarıda bilgi verilmişti.

¹⁴² “Hidmet-i Vatanperveraneleri Takdir Olunur”, *Yeni Edirne*, nr. 190, 8 Haziran 1327/21 Haziran 1911, s. 3; “Beyan-ı Takdir ve Teşekkür”, *Yeni Edirne*, nr. 498, 6 Temmuz 1327/19 Temmuz 1911, s. 3.

¹⁴³ “Var Olsun Erbab-ı Hamiyyet ve Fütüvvet”, *Yeni Edirne*, nr. 494, 22 Haziran 1327/5 Temmuz 1911, s. 3.

¹⁴⁴ “Muavenet-i Vatanperverane”, *Yeni Edirne*, nr. 498, 6 Temmuz 1327/19 Temmuz 1911, s. 2.

¹⁴⁵ “İane”, *Yeni Edirne*, nr. 310, 6 Şubat 1325/19 Şubat 1910, s. 3.

¹⁴⁶ “Donanma Menfaatine Endaht Tecrübesi”, *Yeni Edirne*, nr. 401, 9 Eylül 1326/22 Eylül 1910, s. 3.

¹⁴⁷ “Donanma İanesi”, *Yeni Edirne*, nr. 413, 9 Teşrin-i evvel 1326/22 Ekim 1910, s. 3; “Müsabaka-i Hamiyyet”, *Yeni Edirne*, nr. 424, 30 Teşrin-i evvel 1326/12 Kasım 1910, s. 3.

¹⁴⁸ “Müsabaka-i Hamiyyet”, *Yeni Edirne*, nr. 331, 29 Mart 1326/11 Nisan 1910, s. 3.

C. Tayyare İanesi

Donanma Cemiyeti, her ne kadar dönemin Osmanlı donanmasını güçlendirmek amacıyla kurulmuş olsa da orduda bir tayyare filosu kurulması yönünde de gayretleri olan bir oluşumdur. Uçağın XX. yüzyılın başlarında icat edilmesinden kısa bir müddet sonra, bu yeni buluşun orduların savaşlarda kullanabileceği bir hava unsuruna dönüşebileceği öngörüsü ortaya çıkmıştı. Nitekim Trablusgarp Savaşı'nda İtalyanların Türklere karşı kullandıkları uçaklarla, bu öngörü gerçeğe ulaşmıştır. Dünya havacılık tarihinde bir ilk olma özelliğini taşıyan savaşta, İtalyanlar Osmanlı mevzileri üzerinde askerî keşif uçuşları gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca, uçak keşiflerinden yararlanan donanmalarla birlikte müşterek deniz-hava harekâtı gerçekleştirilmiş, havadan bombalama yapılmış ve uçaklardan propaganda bildirileri atılmıştır.¹⁴⁹

Savaş alanında yaşanan tecrübeler, uçağın ordular için taşıdığı önem ve gerekliliği ortaya koyarken Osmanlı idarecileri de bu yeni buluşun Osmanlı ordusuna kazandırılması yönünde çalışmalarına başlamışlardır. 1912 yılında Tayyare Mektebi ve Tayyare Bölüğü kadroları oluşturulmakla birlikte, devletin içinde bulunduğu mali sıkıntılar nedeniyle, kadroların ihtiyaç duyduğu teknik teçhizatın temini pek mümkün görünmüyordu. Dolayısıyla orduya Avrupa'dan uçak satın alınmasında halkın vatanperverlik ve yardımına başvurulması fikri ortaya çıkmıştır. Harbiye Nezareti'nin isteği üzerine, 1909'dan beri donanma için bağış toplayan ve bu konuda tecrübe sahibi olduğu bilinen Donanma Cemiyeti görevlendirilmiş ve cemiyet tarafından yardımların toplanacağı bir banka hesabı açılmıştır. "Tayyare İanesi" adıyla başlayan yardım kampanyasına başta padişah olmak üzere hemen herkes büyük bir teveccüh göstermiş, yardımlar kısa zamanda toplanmaya başlamıştır. Donanma Cemiyeti söz konusu ianeyi her ayın sonunda Harbiye Nezareti'ne vermiştir.¹⁵⁰

Osmanlı Devlet'inde 1912 yılının mart ayından 1913 yılına kadar toplanan tayyare ianesi, bazı resmî kurum ve kuruluşların başlattığı kampanyalara da konu olmuştur. Bu bağlamda Posta ve Telgraf, Adliye, Maliye, Nafia, Dahiliye ve Defter-i Hakani nezaretleri tarafından bağış kampanyaları düzenlenmiştir. Nafia Nezareti'nin düzenlediği ve satın alınacak tayyareye "Nafia" isminin verileceği kampanyaya, nezaretin merkez ve

¹⁴⁹ Tülay Alim Baran, "Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Bir Toplumsal Dayanışma Örneği Olarak Tayyare İaneleri", *Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları 16-18 Mayıs 2011 Bildiriler*, Haz. Mehmet Ersan-Nuri Karakaş, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 600-601.

¹⁵⁰ Baran, *a.g.m.*, s. 606-607; Özçelik, *a.g.e.*, s. 176-177.

mülhakatında görevli personel, bağış taahhüdünde bulunmuşlardır. Edirne vilayeti Nafia memurları bu kampanyaya 4.423 kuruş vermeyi taahhüt etmişlerdir.¹⁵¹

Benzer şekilde Adliye Nezareti de Adliye memurlarının katılımına açık olan ve satın alınacak tayyareye “Adliye” isminin verileceği bir kampanya başlatmıştır. Edirne’deki adliye memurlarının da destek olduğu kampanya kapsamında, vilayetteki adliye dairelerinden yapılan bağış miktarları¹⁵² aşağıdaki gibi olmuştur:

Bağışta Bulunanlar	Kuruş	Para
Baba-yı Atik Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	186	10
Cisr-i Ergene Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	495	-
Midye Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	208	-
Vize Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	385	5
Cisr-i Mustafa Paşa Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	131	10
Eğridere Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	197	10
Gümülcine Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	700	-
Lülebergos Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	275	20
Dedeğaç Sancağı Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	698	-
Edirne Vilayeti Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	2.203	-
Darıdere Kazası Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	241	-
Kırkkilise Sancağı Adliye Vükela-yı Deavisi tarafından	1.027	20
Yekûn	24.298	15

¹⁵¹ Emin Kurt, *Türk Hava Kuvvetlerinin Kuruluşunda Bağış ve Yardımlar (1911-1914)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2018, s. 156, 163, 346.

¹⁵² “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.314, 15 Nisan 1328/28 Nisan 1912, s. 5.

Aynı süreçte Polis Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından “*Polis*” adı verilecek bir tayyare alınması için memurlar arasında iane toplama kampanyasının başladığı haberi basında yer almıştır.¹⁵³ Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’nden bütün vilayetlere ve Dersaadet Polis Mektebi Müdüriyeti’ne yapılan tebligatta, personel maaşlarından yapılacak kesinti ile “*emniyet-i umumiye*” namıyla bir tayyare satın alınacağı bildirilmiştir. Yapılacak kesintinin %5 oranında olmasının uygun görüldüğü, bu bağlamda vilayetlerin taahhüt edeceği bağış miktarı ile bu bağışın ne kadar zamanda ödenebileceğinin bildirilmesi istenmiştir.¹⁵⁴ Toplanacak meblağ Donanma Cemiyeti’nce açılacak bir hesab-ı mahsusa kaydolunacak, yekûnun bir tayyare alımına yetecek dereceye ulaşması hâlinde müdüriyete bilgi verilecektir.¹⁵⁵

Edirne vilayetinden Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü’ne gönderilen bir telgrafta, vilayetteki polis memurlarının bir aylık maaşlarından yapılacak %5’lik kesinti sonucu oluşacak 5.255 kuruşun, iki taksitte takdim olunacağı bildirilmiştir.¹⁵⁶ Söz konusu bağış taahhüdünün tamamı olmamakla birlikte, 4.146 kuruşluk kısmı toplanarak postaya verilebilmiştir.¹⁵⁷ Edirne Polis Müdüriyeti’nden gönderilen ve 218 kuruş akçe farkıyla beraber 4.364 kuruşa ulaşan bu tayyare ianesi, Donanma Cemiyeti Merkez-i Umumisi’ne teslim edilmiştir.¹⁵⁸

Orduya tayyare alınması için başlatılan seferberliğe öğretmenler de dâhil olmuştur. Edirne Darülmualimin Mektebi’nde görevli idareciler ve öğretmenler, satın alınması planlanan “*Muallim Tayyaresi*” için 253

¹⁵³ “Polis Tayyaresi”, *Tanin*, nr. 1.276, 8 Mart 1328/21 Mart 1912, s. 4.

¹⁵⁴ BOA, *DH.EUM.THR.*, 78/61 (Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi’nden vilayat ve elviye-i müstakile polis müdür ve merkez memurluklarıyla serkomiserliklerine ve polis mektepleri müdüriyetlerine gönderilen 15 Mart 1328/28 Mart 1912 tarihli tahrirat).

¹⁵⁵ BOA, *DH.EUM.VRK.*, 9/38 (Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti’nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyet-i Aliyyesine gönderilen 7 Nisan 1328/20 Nisan 1912 tarihli tahrirat).

¹⁵⁶ BOA, *DH.EUM.MH.*, 36/44 (Edirne vilayeti Polis Müdür Vekili Serkomiser Halid imzasıyla Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’ne gönderilen 18 Mart 1328/31 Mart 1912 tarihli telgraf).

¹⁵⁷ BOA, *DH.EUM.THR.*, 80/5 (Edirne vilayeti Polis Müdüriyeti’nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’ne gönderilen 17 Temmuz 1328/30 Temmuz 1912 tarihli tahrirat).

¹⁵⁸ BOA, *DH.EUM.THR.*, 80/5 (Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi’nden Edirne Polis Müdüriyeti’ne gönderilen 2 Ağustos 1328/15 Ağustos 1912 tarihli cevap).

kuruşluk bir meblağı, cemiyetin merkez-i umumisine göndermişlerdir. Tayyare alımı için başlatılan kampanyaya öğretmenlerle birlikte öğrenciler de katkı sunmuşlardır. Dimetoka Kazası Rüşdiye Mektebi'nin birinci, ikinci ve üçüncü sınıfından toplam 41 öğrenci, gündeliklerinden biriktirdikleri 73 kuruş 5 parayı, tayyare ianesi olarak *Tanin* gazetesi matbaasına göndermiştir.¹⁵⁹ Bir müddet sonra aynı mektebin öğretmen ve hizmetlileri de 89 kuruş 10 parayla kampanyaya dâhil olmuşlardır.¹⁶⁰ Lülebergos İttihat ve Terakki Mekteb-i İptidaisi'nde okuyan çocuklar, harçlıklarından topladıkları 112 kuruş 10 parayı mahallî komisyona teslim etmişlerdir.¹⁶¹ Edirne Mekteb-i İdadisi'ne mensup olan jimnastik öğretmeni ve öğrencileri, 1912 yılının mayıs ayında Sarayıçi'nde bir jimnastik gösterisi gerçekleştirmişlerdir. Gösteri sonucu tayyare ianesi için 2.022 kuruş 25 para toplanmıştır.¹⁶²

Donanma Cemiyeti'nin orduya tayyare alımı için başlattığı kampanyaya farklı meslek gruplarından destek söz konusu olmakla birlikte, Edirne vilayetinin muhtelif bölgelerinde görevli askerlerin daha yoğun bir katılım sergilediği gözlemlenmiştir. Vilayetteki nizamiye ve jandarma alay kumandanlıklarından, bağışta bulunduğunu tespit ettiğimiz birliklere ait bilgiler, aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Bağışta Bulunanlar	Kuruş	Para
Edirne'de Timurtaş Kışlası'nda 11. Süvari Alayı 2. Bölük efradı tarafından ¹⁶³	148	-
Edirne'de 9. Ağır Topçu Alayı 3. Bölük efradı, Yüzbaşı Mahmud Celal Bey vasıtasıyla ¹⁶⁴	466	-
Edirne Zabitan Talimgâhı Kumandanlığı tarafından ¹⁶⁵	1.363	10
Edirne'de aramsaz Kale İstihkâm Taburu ümera ve zabitanıyla efradının tayyare ianesi ¹⁶⁶	768	20

¹⁵⁹ “Tayyareler İçin İane”, *Tanin*, nr. 1.309, 10 Nisan 1328/23 Nisan 1912, s. 5.

¹⁶⁰ “Osmanlı Tayyareleri İçin İanat”, *Tanin*, nr. 1.323, 24 Nisan 1328/7 Mayıs 1912, s. 5.

¹⁶¹ “Tayyareler İçin İane”, *Tanin*, nr. 1.309, 10 Nisan 1328/23 Nisan 1912, s. 5.

¹⁶² Kurt, *a.g.t.*, s. 204.

¹⁶³ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.292, 24 Mart 1328/6 Nisan 1912, s. 5.

¹⁶⁴ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.299, 31 Mart 1328/13 Nisan 1912, s. 5.

¹⁶⁵ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.313, 14 Nisan 1328/27 Nisan 1912, s. 5.

¹⁶⁶ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.328, 29 Nisan 1328/12 Mayıs 1912, s. 4.

Edirne’de Nizamiye 28. Alay 2. Tabur ümera, zabitan ve efradı tarafından ¹⁶⁷	394	25
Edirne’de İnşaat 3. Bölük efradı tarafından Kumandan Yusuf Cemal Bey delaletiyle ¹⁶⁸	648	-
Edirne’de Timurtaş’ta Yüzbaşı Nadir Bey tarafından ¹⁶⁹	326	10
Edirne Jandarma Alay Kumandanlığı’ndan “Jandarma” tayyaresi namına ¹⁷⁰	6.549	-
Edirne Jandarma Alayı’ndan Jandarma Kumandanlığı vasıtasıyla ¹⁷¹	3.644	10
Çorlu’da aramsaz 8. Nişancı Taburu’yla 2. Bölük’ten terhis edilen 17 neferin bedel-i nakdî ücreti ¹⁷²	110	20
Çorlu’da 7. Süvari Alayı Kumandanlığı’ndan ¹⁷³	973	20
Dimetoka’da 9. Süvari Alayı’nın ümera ve zabitanıyla efrad-ı Osmaniye tarafından ¹⁷⁴	1.404	-
Kırkkilise’de 3. Kolordu’ya mensup 7. Topçu Alayı’nın ümera, zabitan ve memurin-i sıhhiyesi tarafından ¹⁷⁵	1.108	-
Kırkkilise’de Aşiret 2. Fırkası’na mensup 11. Alay’ın ümera ve zabitanı tarafından ¹⁷⁶	648	-
Kırkkilise’de 22. Süvari Alayı’nın ümera ve zabitanı tarafından ¹⁷⁷	2.862	-

¹⁶⁷ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.340, 11 Mayıs 1328/24 Mayıs 1912, s. 5.

¹⁶⁸ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.352, 23 Mayıs 1328/5 Haziran 1912, s. 4.

¹⁶⁹ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.357, 28 Mayıs 1328/10 Haziran 1912, s. 4.

¹⁷⁰ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.357, 28 Mayıs 1328/10 Haziran 1912, s. 4.

¹⁷¹ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.392, 2 Temmuz 1328/15 Temmuz 1912, s. 4.

¹⁷² “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.300, 1 Nisan 1328/14 Nisan 1912, s. 5.

¹⁷³ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.385, 25 Haziran 1328/8 Temmuz 1912, s. 4.

¹⁷⁴ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.313, 14 Nisan 1328/27 Nisan 1912, s. 5.

¹⁷⁵ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.385, 25 Haziran 1328/8 Temmuz 1912, s. 4.

¹⁷⁶ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.398, 8 Temmuz 1328/21 Temmuz 1912, s. 4.

¹⁷⁷ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.398, 8 Temmuz 1328/21 Temmuz 1912, s. 4.

Dedeâğaç 2. Alay 1. Tabur 4. Bölük efendileri tarafından (Sabah gazetesi vasıtasıyla) ¹⁷⁸	302	10
Dedeâğaç'ta Kolordu Piyade Nizamiye 33. Alay 2. Tabur ümera, zabitan ve efradı tarafından ¹⁷⁹	759	30
Gümülcine'de aramsaz 12. Fırka Badosu efrad-ı Osmaniyesi tarafından ¹⁸⁰	1.120	-
Gümülcine'de Nizamiye 12. Fırka'ya mensup 34. Piyade Alayı 3. Tabur efradı tarafından ¹⁸¹	298	30

Osmanlı ordusunun Edirne vilayetinde konuşlu muvazzaf birlikleri dışında, redif birliklerinden de tayyare ianesine destek gelmiştir. Bu birliklere ilişkin bağış bilgileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Bağışta Bulunanlar	Kuruş	Para
Edirne Redif Alayı zabitanı arasında yapılan fotoğraf müzayedesinden ¹⁸²	137	-
Babaeski Redif Taburu jurnalinde misafir bulunan ümera ve zabitan tarafından ¹⁸³	601	15
Babaeski Redif Taburu jurnalinde ma misafir erkân-ı ümera ve zabitanı tarafından ¹⁸⁴	604	-
Babaeski Redif Taburu ma misafir zabitanı tarafından ¹⁸⁵	478	-
Keşan Redif Taburu jurnalinde mevcut ümera ve zabitan tarafından Babaeski Fırkası Kumandanlığı vasıtasıyla ¹⁸⁶	224	-

¹⁷⁸ “Tayyarelerimiz İçin İane”, *Tanin*, nr. 1.296, 28 Mart 1328/10 Nisan 1912, s. 4.

¹⁷⁹ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.359, 30 Mayıs 1328/12 Haziran 1912, s. 5.

¹⁸⁰ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.299, 31 Mart 1328/13 Nisan 1912, s. 5.

¹⁸¹ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.364, 4 Haziran 1328/17 Haziran 1912, s. 4.

¹⁸² “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.356, 27 Mayıs 1328/9 Haziran 1912, s. 4.

¹⁸³ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.313, 14 Nisan 1328/27 Nisan 1912, s. 5.

¹⁸⁴ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.357, 28 Mayıs 1328/10 Haziran 1912, s. 4.

¹⁸⁵ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.392, 2 Temmuz 1328/15 Temmuz 1912, s. 4.

¹⁸⁶ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.359, 30 Mayıs 1328/12 Haziran 1912, s. 5.

Çorlu Redif Taburu jurnalinde mevcut ümera ve zabitan tarafından ¹⁸⁷	763	-
Tekfurdağı Redif Taburu zabitanı tarafından ¹⁸⁸	197	10

Yukarıdaki örneklerden başka bireysel gayretlerle veya grup olarak toplanan tayyare ianelerinden de bahsetmek mümkündür. Edirne’de Sultan Selim Caddesi’ndeki Arnavut Musa Ağa tarafından toplanan 702 kuruluş tutarındaki bağış, Harbiye Nezareti’ne gönderilmiştir¹⁸⁹. Cısri-i Mustafa Paşa’dan Sütçü Mehmet Çavuş ve arkadaşları tarafından 55 kuruluş tayyare ianesi toplanmıştır¹⁹⁰. Buradaki hastanede görevli müstahdem, sıhhiye memurları, zabitan ve sivil hizmetkârlar tarafından tayyare ianesi için 326 kuruluş 5 para gönderilmiştir.¹⁹¹ Lülebergos Donanma Şubesi’nden 1.001¹⁹², Babaeski Donanma Şubesi’nden 352¹⁹³ ve Edirne Merkez Şube’den 1.000 kuruluşluk¹⁹⁴ tayyare ianesi gelmiştir.

Tayyare ianesi kampanyasının devam ettiği süre zarfında, Edirne vilayetinden donanmaya olan yardımlar hız kesmemiştir. Hem Edirne’deki Merkez Şube’den hem de bağlı şubelerden nakdî yardımlar gelmeye devam etmiştir. Yaşanan süreçte muhtelif tarihlerde Edirne Merkez Şubesi’nden 87.072 kuruluş¹⁹⁵, Midye Şubesi’nden 10 kuruluş¹⁹⁶, Keşan

¹⁸⁷ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.376, 16 Haziran 1328/29 Haziran 1912, s. 5.

¹⁸⁸ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.392, 2 Temmuz 1328/15 Temmuz 1912, s. 4.

¹⁸⁹ “Tayyarelerimiz İçin İane”, *Tanin*, nr. 1.296, 28 Mart 1328/10 Nisan 1912, s. 4.

¹⁹⁰ “Osmanlı Tayyareleri İçin İanat”, *Tanin*, nr. 1.323, 24 Nisan 1328/7 Mayıs 1912, s. 5.

¹⁹¹ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.340, 11 Mayıs 1328/24 Mayıs 1912, s. 5.

¹⁹² “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.305, 6 Nisan 1328/19 Nisan 1912, s. 4.

¹⁹³ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.357, 28 Mayıs 1328/10 Haziran 1912, s. 4.

¹⁹⁴ “Tayyare İanesi”, *Tanin*, nr. 1.385, 25 Haziran 1328/8 Temmuz 1912, s. 4.

¹⁹⁵ “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.279, 11 Mart 1328/24 Mart 1912, s. 5; “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.282, 14 Mart 1328/27 Mart 1912, s. 5; “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.286, 18 Mart 1328/31 Mart 1912, s. 4; “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.297, 29 Mart 1328/11 Nisan 1912, s. 5; “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.372, 12 Haziran 1328/25 Haziran 1912, s. 5.

¹⁹⁶ “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.284, 16 Mart 1328/29 Mart 1912, s. 4.

Şubesi'nden ilk olarak 2.376 kuruş¹⁹⁷, ikinci olarak 1.258 kuruş 20 para¹⁹⁸, Çorlu Şubesi'nden 30 kuruş¹⁹⁹, Gelibolu Şubesi'nden 4.200 kuruş²⁰⁰, Kırkkilise Şubesi'nden 312 kuruş²⁰¹ ve Gümülcine Şubesi'nden 74.516 kuruş²⁰² nakdî bağış cemiyetin genel merkezine gönderilmiştir.

Sonuç

19 Temmuz 1909'da başkent İstanbul'da kurulan Donanma Cemiyeti, Osmanlı ordusuna gemi tedarik etmek suretiyle donanmayı güçlendirmeyi hedefleyen bir örgütlenmedir. Halktan topladığı bağışlarla bu hedefini gerçekleştirmek isteyen cemiyet, daha küçük yerleşim birimlerine nüfuz edebilmek için kısa zamanda taşrada da şubeler açmıştır. Böylece donanmaya destek amacıyla oluşturulmak istenen toplumsal iş birliğine, daha çok sayıda insan dâhil edilebilecektir. Çalışma konumuzu oluşturan Edirne Şubesi, 30 Eylül 1909 tarihinde Edirne Valisi Adil Bey başkanlığında kurulmuştur.

Edirne vilayet merkezi ile ona bağlı Üsküdar, Ada, Çöke ve Havsa nahiyelerinde birer donanma şubesi teşekkül etmiştir. Merkez kaza dışındaki Ortaköy, Cısr-i Ergene, Cısr-i Mustafa Paşa, Kırcaali ve Dimetoka kazaları ile bu kazalara bağlı nahiyelerde donanma şubeleri açılmıştır. Edirne vilayetine bağlı Tekfurdağı, Dedeoğaç, Kırkkilise, Gelibolu ve Gümülcine sancaklarıyla bunlara bağlı kaza ve nahiyelerde, Donanma Cemiyeti teşkilatlanmasını tamamlamış ve Osmanlı donanması yararına iane toplamaya başlamıştı.

İane toplama sürecinde toplumun her kesiminden cemiyet yararına bağışlar gelmiştir. Vilayet sınırlarında görev yapan askerler ve memurlar, kadınlar, öğrenciler, köylüler ve esnaf, donanmaya yeni katılacak gemilerin alımı için aynı ve nakdî bağışlarda bulunmuşlardır. Donanma Cemiyeti Edirne Şubesi'ne nakdî gelir temin eden en önemli iki kesim askerler ve memurlar

¹⁹⁷ “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.297, 29 Mart 1328/11 Nisan 1912, s. 5.

¹⁹⁸ “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.358, 29 Mayıs 1328/11 Haziran 1912, s. 5.

¹⁹⁹ “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.297, 29 Mart 1328/11 Nisan 1912, s. 5.

²⁰⁰ “Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.322, 23 Nisan 1328/6 Mayıs 1912, s. 5.

²⁰¹ “Donanma Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.334, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912, s. 4.

²⁰² “Donanma Cemiyeti Merkez-i Umumisinden”, *Tanin*, nr. 1.334, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912, s. 4.

olmuştur. Cemiyetin Edirne’de teşkilatlanmasının hemen ardından askerler ve memurlar, maaşlarından yapılan belli oranlardaki kesintilerle donanmaya destek olmaya başlamışlardır. Bu kesintiler 12 aylık taksitler şeklinde olduğu gibi bazen ilgili kesimin birer aylık maaşlarını donanma için bağışladıkları da görülmüştür. Kadınlar oluşturdukları komisyonlarla cemiyete bağış toplamışlar, öğrenciler ve esnaf da sürece katkı sağlayan eylemlerde bulunmuşlardır. Köylüler cemiyete nakdî bağışta bulunmalarının yanı sıra donanma için zahire bağışlamışlar veya hasat zamanı bağışlanmak üzere donanma yararına topraklarına tohum ekmişlerdir.

Bağışların toplanabilmesi için çok çeşitli yöntemler uygulanarak herkesin mali gücü oranında gemi alım seferberliğine dâhil olması sağlanmıştır. Yöntemlerin başında kamusal alanlarda düzenlenen tiyatro oyunları ve sinema gösterimleri gelmekteydi. Gösterimler vesilesiyle gerçekleştirilen bilet satışı, Donanma Cemiyeti’ne gelir kaydedilmiştir. Ayrıca bu türden kalabalık kamusal mekânlarda fazladan gerçekleştirilen müzayede gibi etkinliklerle, gelirin artması da sağlanmıştır. Donanma yararına düzenlenen, geleneksel olan veya olmayan spor müsabakaları da bilet satışı yoluyla bağış toplanan organizasyonlardandı. Cemiyete aynı olarak yapılan bağışların nakde çevrilmesinde müzayede yoluyla satış, önemli yarar sağlamaktaydı. Müzayedeye konulan eşya açık arttırma suretiyle en fazla fiyatı verene satılmakta, satıştan elde edilen meblağ cemiyete teslim edilmekteydi. Özellikle Edirneli kahvehane esnafının bu yöntemi sıklıkla icra ettiği görülmüş, bazen maddi değeri yüksek çoğu zaman ise sıradan eşyaların müzayede yoluyla satışı gerçekleştirilmiştir. Sadece kahvehane işletenlerin değil zaman zaman askerlerin, memurların ve öğrencilerin de aynı yöntemle bağış topladığı görülmüştür. Kamusal alanlara konulan veya alanlarda gezdirilen sandıklar ile Kurban Bayramı’nda toplanan kurban bedelleri ile derileri, cemiyetin diğer gelir kalemleri olarak sayılabilir.

Donanma Cemiyeti dönemin Osmanlı donanmasını güçlendirmek amacıyla kurulmuş olsa da orduda bir tayyare filosu kurulması yönünde değerli çalışmaları da olan bir örgütlenmedir. Özellikle 1912 yılında orduya yeni tayyarelerin alımı için başlatılan kampanyaların bağışları, Donanma Cemiyeti’nin açtığı hesaplarda toplanmıştır. Hem merkez hem de taşrada bulunan cemiyet şubeleri, bu kampanyalara yoğun destekte bulunmuşlardır. Cemiyetin Edirne Şubesi de orduya tayyare alımında nakdî katkılarda bulunmuş, Edirne’deki pek çok kesim tayyare alım seferberliğine dâhil olmuştur.

1. Arşiv Kaynakları

a. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, *DH.EUM.LVZ.*, 10/25
BOA, *DH.EUM.MH.*, 36/44
BOA, *DH.EUM.THR.*, 78/61
BOA, *DH.EUM.THR.*, 80/5
BOA, *DH.EUM.VRK.*, 9/38
BOA, *DH.MUİ.*, 7/21
BOA, *DH.MUİ.*, 7/22
BOA, *DUI.T.*, 116/25
BOA, *HSDHADB*, 3/94
BOA, *MV.*, 214/50
BOA, *MV.*, 214/105
BOA, *MV.* 250/84

2. Süreli Yayınlar*

Tanin
Vatan
Yeni Edirne

3. Araştırma Eserleri, Doktora Tezleri, Makaleler ve Sözlükler

AKBAYAR, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
BARAN, Tülay Alim, “Trablusgarb ve Balkan Savaşları’nda Bir Toplumsal Dayanışma Örneği Olarak Tayyare İaneleri”, *Osmanlı Devleti’nin Dağılıma Sürecinde Trablusgarb ve Balkan Savaşları 16-18 Mayıs 2011 Bildiriler*, Haz. Mehmet Ersan-Nuri Karakaş, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 599-618.
ÇORUK, Ali Şükrü, “Bozgunun Gölgesinde Bayramı Yaşamak”, *Derin Tarih*, S. 7 (Ekim 2012), s. 86-87.
DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (Eski ve Yeni Harflerle)*, Aydın Kitabevi, Ankara 2000.
KURT, Emin, *Türk Hava Kuvvetlerinin Kuruluşunda Bağış ve Yardımlar (1911-1914)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2018.
ÖZBEK, Nadir, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet Siyaset, İktidar ve Meşruiyet 1876-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
ÖZÇELİK, Selahittin, *Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
GÖK, Nurşen, *Donanma Cemiyeti’nin Anadolu’da Örgütlenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2017.
YILMAZ, Fehmi, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2010.
ZAMACI, Ayşe, *Müdâfaa-i Millîye Cemiyeti ve Faaliyetleri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Edirne 2015.

Zamacı, A. (2023). Donanma Cemiyeti Edirne Şubesi ve Faaliyetleri (1909-1912). ANKARAD, 4(7), 269-307.